

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Kateřina HUDÁKOVÁ

**Společná zemědělská politika EU a její dopady
na rozvojové země skupiny ACP: zaměření na komoditu
cukr**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.

Mezinárodní rozvojová studia

Olomouc 2020

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá spoluprací mezi Evropskou unií a skupinou zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří v rámci Společné zemědělské politiky EU. Práce se v tomto ohledu zaměřuje především na komoditu cukr a multilaterální smlouvy s ním spojené. Práce se snaží najít a popsat dopady těchto smluv na blahobyt rozvojových zemí skupiny ACP, ale zároveň i dopady v rámci trhu Evropské unie. Nejprve je popsána historická spolupráce mezi státy EU a ACP, vysvětlen systém cukerného protokolu a rozdělení kvót v rámci cukerného protokolu. Dále popisuje průběh reforem a jejich dopady převážně na rozvojové země ACP. V závěru je nastíněna budoucnost spolupráce mezi EU a skupinou zemí ACP.

Klíčová slova:

Cukr, cukerný protokol, ACP, Evropská unie, Společná zemědělská politika, mezinárodní smlouvy

Abstract

This bachelor's thesis deals with cooperation between the European Union and African, the Caribbean and the Pacific group of states under the EU's Common Agricultural Policy. In this respect, the thesis focuses mainly on the sugar commodity and the multilateral contracts associated with it. It attempts to find and describe the effects of these treaties on the well-being of developing ACP countries, but also the effects within the European Union market. The thesis first describes the historic cooperation between the EU and ACP states, explains the system of the sugar protocol, the allocation of quotas under the sugar protocol. It also describes the course of the reforms and their effects largely on developing ACP countries. In the end thesis outlines the future of cooperation between the EU and the ACP group of countries.

Key words:

Sugar, sugar protocol, ACP, European Union, Common Agriculture Policy, international treaties

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem kvalifikační práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu, které jsou uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci, dne 15. dubna

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé kvalifikační práce Mgr. Zdeňku Opršalovi, Ph.D. za cenné rady, spolupráci a odborné vedení při psaní této práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Kateřina HUDÁKOVÁ
Osobní číslo: R17612
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obor: Mezinárodní rozvojová studia
Téma práce: Společná zemědělská politika EU a její dopady na rozvojové země skupiny ACP: zaměření na komoditu cukr
Zadávající katedra: Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se bude zabývat programem Společné zemědělské politiky Evropské unie a jejími dopady na skupiny rozvojových států Afriky, Karibiku a Tichomoří, které mají multilaterální smlouvu s Evropskou unií. Práce se v tomto ohledu bude zaměřovat hlavně na komoditu cukr, která je citlivou komoditou z hlediska producentů v rozvojových i rozvinutých zemích.

Rozsah pracovní zprávy: 10 – 15 000 slov
Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam doporučené literatury:

BENEŠOVÁ, Irena et al. European Sugar Market – Impact of Quota System. *Acta Univ. Agric. Silvic. Mendelianae Brun.* 2015, 63(6), 1825-1838.
OLORUNTOBA, Samuel Ojo. Africa and the Dilemma of Transformation: Exploring Trade for the realisation of the Right to Development. *Africa Insight.* 2017-12, 47(3), 59-77.
ŘEZBOVÁ, H. et al. EU Quota Sugar Market Concentration – the Main Drivers of EU Sugar Market. *Agris on-line Papers in Economics and Informatics.* 2015, 7(4), 131-142
GOODISON, Paul. 2015 The Impact of EU Sugar Reforms on Traditional African Caribbean and Pacific Sugar Exporters. *Initiativet for Handel og Udvikling*, https://www.ihu.dk/media/cms_page_media/47/EU_Sugar_Reforms.pdf.
BAAR, Vladimír. Vnější vztahy Evropské unie: geoeconomické a geopolitické aspekty jejich makroregionální diference. Ostravská univerzita, 2006.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: 10. dubna 2019
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2020

V Olomouci dne 24. dubna 2019

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

Obsah

Úvod.....	9
Cíle a metody	10
1.Země ACP a cukr.....	12
1.1.Země ACP (African, Caribbean, and Pacific Group of States).....	12
1.2.Cukr.....	13
2.Historie vývoje vztahů	15
2.1.Dohody z Yaoundé.....	15
2.2. Dohody z Lomé.....	15
2.3. Dohoda z Cotonou	17
3.Systém cukerného protokolu.....	18
3.1.Tři pilíře cukerného protokolu	19
3.1.1. Garantované ceny.....	19
3.1.2. Importní ochrana	19
3.1.3. Exportní dotace	20
3.2.Cukerný protokol a země ACP – situace před reformami	21
4.Evropský trh a rozdělení kvót	23
4.1.Speciální příklad – Velká Británie	25
5.Reformy	26
5.1.První reformy z prvního desetiletí 21. století.....	26
5.2.Zavádění nové dohody o hospodářském partnerství (EPAs)	30
5.3.Konec kvót na produkci cukru	35
5.4.Speciální příklad – Guyana	37
6.Konec dohody z Cotonou a vyjednávání o novém partnerství.....	38
7.Budoucnost produkce cukru a otázka spolupráce po Brexitu	39
Závěr	40
Seznam použitých zdrojů	43

Seznam zkratek

AASM	Associated African States and Madagascar	Asociované africké státy a Madagaskar
ABF	Associated British Foods	
ACP	The African, Caribbean and Pacific countries	skupina Afrických, Karibských a Tichomořských států
AU	African Union	Africká unie
CAP	Common Agriculture Policy	Společná zemědělská politika
CSA	Commonwealth Sugar Agreement	
DFQF	Duty free – quota free access	Bezkvótní a bezcelní přístup
EBA	Everything but Arms	Vše kromě zbraní
ECU	European Currency Unit	Evropská měnová jednotka
EHS		Evropské hospodářské společenství
EPAs	Economic Partnership Agreements	Dohody o hospodářském partnerství
ESRA	European Sugar Refineries Association	
EU	European Union	Evropská unie
FTAs	Free Trade Agreements	Dohody o volném obchodu
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
GSP	Generalised System of Preferences	System všeobecných celních preferencí
HDP		Hrubý domácí produkt
LDCs	Least Developed Countries	Nejméně rozvinuté země

MFN	Most Favoured Nation	Doložka nejvyšších výhod
MSN	Maximum Supply Need	Maximální potřeba zásobování
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
SDGs	Sustainable Development Goals	Cíle udržitelného rozvoje
SPS	Special Preferential Sugar	Zvláštní preferenční cukr
STABEX	Système de Stabilisation des Recettes d'Exportation	Společenství financovaného systému stabilizace vývozních příjmů států ACP
SYSMIN	System for the Stabilisation of Export Receipts for Mineral Products	
CMO	Common Market Organization	Společná organizace trhů
USA	United States of America	Spojené státy americké
WTO	World Trade Organization	Světová obchodní organizace

Úvod

Obchodní politika Evropská unie je vůči rozvojovým zemím velmi komplexní. Obchodní preference, které Evropská unie (EU) nabízí rozvojovým zemím, mají dvě podoby. První je nerekiproční přístup na trh pro všechny rozvojové země v rámci všeobecného systému preferencí EU. Druhou možností jsou zvláštní přístupové preferenční obchodní dohody, které vybraným zvýhodněným zemím zajišťují lepší přístup na lukrativní společný evropský trh. Dohoda z Cotonou je jedním z takových příkladů preferenční dohody, které skupině států Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP) EU garantuje zvýhodnění oproti ostatním zemím. Země ACP jsou vesměs bývalými koloniemi evropských mocností a je pro ně charakteristická vysoká závislost na obchodu se zeměmi EU. Jednou z klíčových vývozních komodit je pro země ACP cukr (produkovaný z cukrové třtiny). Proto se tato práce zaměřuje na problematiku obchodu s cukrem. Analyzována je Dohoda z Cotonou a její cukerný protokol, upravující obchod s touto komoditou mezi EU a členskými zeměmi ACP a pozornost se zaměřuje na vývoj obchodního režimu s cukrem. Diskutovány jsou benefity a ohrožení či ztráty, které cukerný protokol a nové Dohody o ekonomickém partnerství představují pro země ACP, další rozvojové země i evropské producenty cukru. Jinými slovy, komodita cukr byla vybrána s ohledem na její důležitost pro producenty v rozvojových i rozvinutých zemích.

Cílem práce je analyzovat spolupráci EU-ACP s přihlédnutím na komoditu cukr, najít dopady Společné zemědělské politiky EU, konkrétně cukerného protokolu na státy ACP. Metodika práce je založena na sběru dat a informací a jejich analýze – rešerše. Autorka práce se rozhodla pro chronologický popis událostí s vloženými kapitolami vysvětlujícími způsob fungování cukerné politiky. Nejprve je stručně popsána skupina zemí ACP s přiloženou mapou vyznačující země ACP ve světě, význam cukru pro rozvojové země, potom historický kontext spolupráce EU-ACP. Také je vysvětlen systém cukerného protokolu, podle kterého obchod s cukrem mezi EU a ACP fungoval, i s jeho stinnými stránkami, navíc se jedna kapitola věnuje rozdělení kvót v rámci EU. Následuje kapitola, která vysvětluje průběh reformy a jejich dopady. Na závěr se práce zmiňuje o probíhajících vyjednáváních, o nové spolupráci, a i o budoucnosti cukru s přihlédnutím k vystoupení Velké Británie z EU.

Cíle a metody

Tato bakalářská práce si klade za cíl zanalyzovat spolupráci mezi Evropskou unií (EU), resp. Evropským hospodářským společenstvím (EHS) a skupinou států ACP. Konkrétně se zaměřuje na jednu zemědělskou komoditu – cukr. Obchod s cukrem je pro země ACP i EU velmi důležitý a je regulován pomocí několika mechanismů, zejména pak cukerného protokolu. K naplnění cíle byly v rámci této práce zvoleny následující výzkumné otázky:

- Jakým způsobem fungoval cukerný protokol?
- Jak probíhala spolupráce zemí ACP a EU od počátku až po současnost?
- Jaké dopady měla spolupráce v rámci Společné zemědělské politiky (SZP) na státy skupiny Afriky, Karibiku a Tichomoří a také na státy Evropské unie?

Vzhledem k charakteru práce byla autorkou zvolena metodika práce rešerše, a následné analýzy a syntézy získaných poznatků a dat. Zdroje od českých autorů byly pro tuto práci použity minimálně, informace pro tuto problematiku jsou dostupná spíše u zahraničních autorů. Klíčové zdroje pro tuto práci lze rozdělit do tří skupin, a to odborné články z vědeckých žurnálů, zprávy mezinárodních organizací a ostatní zdroje (mezi ty patří knihy, nebo webové stránky). Co se týče využitých akademických žurnálů, je možné zmínit *Intereconomics – Review of European Economic Policy*, který publikuje články zabývající se aktuálními ekonomickými a sociálními záležitostmi ovlivňujícími Evropu. Dále pak například *The European Journal of Development Research*, *Journal of Common Market Studies* nebo *Sociologia Ruralis*.

Z mezinárodních organizací byla pro tuto práci nejpodstatnější Evropská unie a skupina států ACP. Z EU byly pro tuto práci použity hlavně odborné studie, zprávy a různé legislativní dokumenty Evropské komise. Dále autorka čerpala ze stránek zaměřených na skupinu ACP, jednalo se o různé zprávy týkající se relevantních jednání a událostí v oblasti regulace obchodu s cukrem. Další mezinárodní organizací, která je pro tuto práci klíčová, je Organizace pro výživu a zemědělství (FAO), konkrétně její studie, která výstižně popisuje dopady cukerného protokolu na různé státy skupiny ACP.

Příkladem použité knižní publikace je *The ACP Group and the EU Development Partnership: Beyond the North-South Debate* (*Palgrave MacMillan*) editovaná Annita Montoute a Kudrat Virk, která je složená ze studií různých autorů a je pro tuto práci klíčová.

Za zmínku také stojí kniha Rozvojová politika Evropské unie od Jelínka et. al., která je použita hlavně pro vysvětlení historických vztahů a jednotlivých dohod mezi EU/EHS a skupinou ACP. Z webových stránek byla použita již zmíněná webová stránka skupiny ACP, stránky Evropské komise nebo stránky vlády Velké Británie gov.uk (GOV.UK, 2020). Pro tuto práci byly důležité i zprávy mezinárodní rozvojové organizace Oxfam International, které poskytovaly kritický pohled na problematiku obchodu s cukrem, kterou se tato práce zabývá.

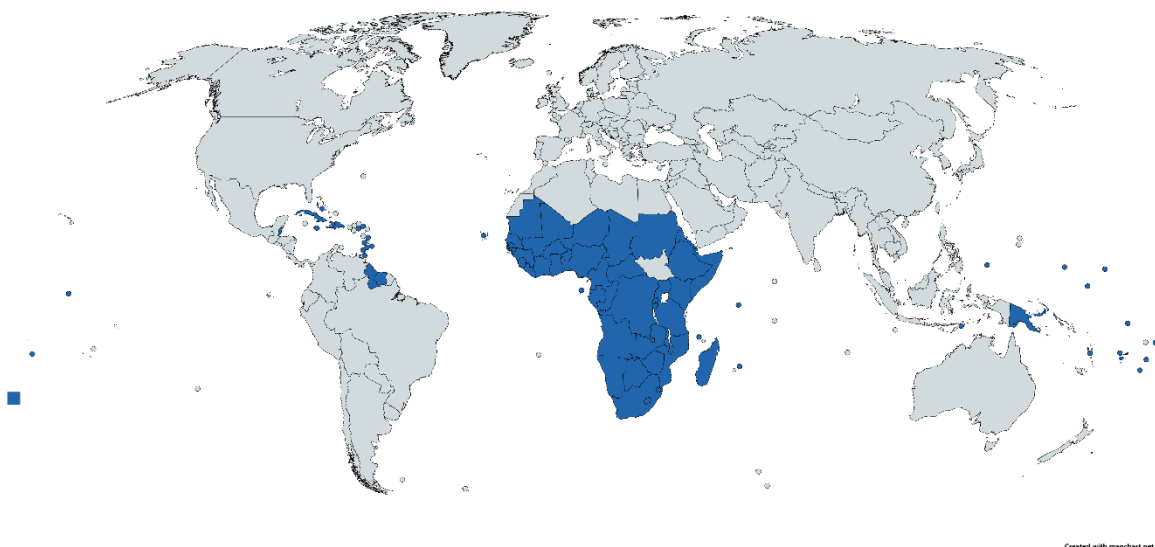
Pro zvýšení informační hodnoty práce byla autorkou vytvořena mapa, která znázorňuje polohu jednotlivých států skupiny ACP. Tato mapa byla vytvořena v online programu mapchart.net a nachází se v kapitole 1.

Největší výzvou při zpracovávání této práce bylo proniknutí do složité problematiky zahraniční politiky Evropské unie, konkrétně zorientování se v systému cukerného protokolu. Autorka se snažila o diverzitu zdrojů, při rešerši se zaměřila nejen na pohled Evropské unie, ale také na pohled skupiny zemí ACP, a samozřejmě byly zahrnuty analýzy třetích stran (které reprezentují vědecké studie, jež prošly recenzním řízením). Takto se autorka snažila omezit dva největší potenciální limity bakalářské práce – zaprvé riziko nevyváženého pohledu na problematiku mezinárodního obchodu s cukrem v kontextu vztahů EU a zemí ACP a zadruhé opomenutí některé klíčové komponenty v rámci řešeného tématu.

1. Země ACP a cukr

1.1. Země ACP (African, Caribbean, and Pacific Group of States)

Skupina Afrických, Karibských a Tichomořských států je organizace, která byla založena v roce 1975 dohodou v Georgetownu a je tvořena 79 státy Afriky, Karibiku a Tichomoří. Tyto země (s výjimkou Kuby) jsou signatáři Dohody z Cotonou (acp.int, 2019a). Skupina zahrnuje všechny nezávislé státy Tichomoří, téměř všechny státy Karibiku a Afriky (kromě pěti severoafrických států napojených na EU skrze spolupráci s oblastí Středomoří). Ve většině případů se jedná o ekonomicky méně vyspělé státy, přičemž některé z nich jsou geograficky izolované ostrovní státy (Baar 2006).

Obrázek 1: Skupina Afrických, Karibských a Tichomořských států. Zdroj: vlastní

Skupina zemí, které vyvážejí v rámci dohody cukr na trh EU, se nazývá ACP Sugar Group. Jedná se o skupinu zemí, která zastupuje cukrovarnické odvětví v devatenácti¹ rozvojových zemích ACP a LDCs a chce prosazovat nejlepší zájmy cukrovarnického průmyslu v těchto zemích. V současné době se tato skupina zabývá, kromě jiného, zachováním preferenčního přístupu cukru na trh Velké Británie (po odchodu Velké Británie z EU) (ACP Sugar, Brexit and the Market in EU27, 2019).

¹ Osmnácti zemí ACP, navíc do této skupiny patří i Bangladéš, která není součástí skupiny ACP, ale patří mezi země LDCs.

1.2. Cukr

Role cukru v rozvoji je velmi důležitá, pro řadu rozvojových zemí je cukr klíčová exportní surovina a důležitý zdroj zahraničních příjmů (Watkins, 2004). Pro většinu rozvojových zemí je typické pěstování cukrové třtiny, které se dobře daří v tropických oblastech. Produkce cukru přispívá k zaměstnanosti ve venkovských oblastech rozvojových zemí, umožňuje přinést technické know-how do marginalizovaných oblastí, což se poté přenáší do jiných částí ekonomiky (ACP Sugar, Brexit and the Market in EU27, 2019). Co se zaměstnanosti týče, nehraje cukr v rozvojových zemích ACP tak velkou roli, jako u podílu na exportu. Větší roli hraje v celkové zaměstnanosti v Belize a je klíčovým zaměstnavatelem v zemědělství na Mauriciu a ve Svazijsku (Chaplin a Matthews, 2005).

S cukrem je mezinárodně obchodováno už více než 500 let. Doprava velkého množství cukru do Evropy začala už ve 14. století, kdy se Západní Indie² stala hlavním regionem produkce cukru. V 19. století se zjistilo, že cukrová řepa může být pěstována v mírném podnebném pásu a být tak blízko konečným spotřebitelům. Velký rozvoj v pěstování cukrové řepy na evropském kontinentu nastal během napoleonských válek z důvodu obchodní blokády kontinentální Evropy ze strany britského válečného loďstva, po napoleonských válkách se cukrová řepa pěstovala spíše jako krmivo pro zvířata. Nicméně do konce devatenáctého století byl technický proces rafinace řepy natolik vylepšen, že řepný cukr byl nerozeznatelný od třtinového cukru a výroba se začala šířit napříč severní Evropou. Ve 20. století začaly vznikat velké cukrovarnické firmy, o kterých je pojednáno v jiné části práce (Ward et. al., 2008).

Celosvětově má mezinárodní obchod s cukrem přímý i nepřímý dopad na blahobyt milionů lidí. V současnosti je mezinárodní trh s cukrem hlavně o „soupeření“ mezi řepným a třtinovým cukrem. Cukrová třtina je mohutná trvalá tráva pěstovaná v tropických oblastech s obvykle pětiletým plodinovým cyklem, zatímco cukrová řepa je jednorocní kořenová plodina. Třtinový cukr se obchoduje jako surový nebo bílý, řepný pouze jako bílý. Cukrová řepa v EU představuje asi 13 % celosvětové produkce cukru³. Producenti cukrové třtiny mají různé komparativní výhody oproti producentům cukrové řepy. Mezi tyto výhody patří nižší ceny půdy a pracovní síly, ale také delší vegetační doba v tropických a subtropických oblastech oproti mírnému pásu. I s intenzivním průmyslových hnojiv

² Historické souhrnné pojmenování pro antilské a bahamské souostroví.

³ Zdroje se v této informaci mohou lišit.

vykazují producenti cukrové řepy nižší hektarové výnosy než producenti cukrové třtiny (Watkins, 2004). I přes výše uvedené patří EU, kde dominuje produkce řepného cukru, k nejvýznamnějším hráčům na mezinárodním trhu s cukrem – důvod tohoto fenoménu jsou popsány v následujících částech práce.

2. Historie vývoje vztahů

2.1. Dohody z Yaoundé

Vztahy mezi Evropskou Unií a státy Afriky, Karibiku a Tichomoří ovlivňovalo v průběhu let několik dohod. Oficiálně spolupráce začala roku 1963 v kamerunském hlavním městě Yaoundé, kdy se spolupráce zaměřila zpočátku na výhradně africké bývalé kolonie Francie, Itálie, Belgie a Nizozemska (Baar, 2006). Tato dohoda byla podepsána mezi osmi státy tehdejšího Evropského hospodářského společenství (EHS) a 18 africkými státy skupiny Asociovaných afrických států a Madagaskaru (AASM). Hlavními tématy jednání byly například otázky preferenčního přístupu zboží z AASM na trh EHS, výše Společného vnějšího celního sazebníku na tropické produkty anebo zrušení francouzského systému podpory cen. V platnost vstoupila roku 1964 a její platnost byla prodlužována až do roku 1971, tehdy začala platit dohoda Yaoundé II, podepsaná roku 1969. Druhá dohoda z Yaoundé nepřinesla žádný zásadní posun v euro-afrických vztazích, nejvýraznější změnou, oproti první dohodě, bylo zavedení omezeného programu stabilizace cen. Státy AASM usilovaly o zajištění vývozních příjmů návrhem požadující garance minimální ceny pro vývoz tropických produktů na trh EHS (Jelínek et. al., 2003).

2.2. Dohody z Lomé

Velmi výraznou změnou ve vývoji vztahů mezi Evropou a rozvojovými zeměmi bylo rozšíření EHS o Velkou Británii roku 1972. Vybrané země Commonwealthu z Afriky, Karibské oblasti, Pacifiku a Indického oceánu měly zaručený přístup jejich zboží (hlavně cukr) na britský trh až do roku 1975, kdy měla končit platnost dohody z Yaoundé, a tak začala jednání vedoucí k uzavření partnerství mezi nově vzniklou skupinou zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří (ACP) a EHS (Jelínek et. al., 2003). Skupina ACP vznikla roku 1975 se záměrem *koordinace postupů členských států jako celku při vyjednávání dohod o spolupráci s Evropským společenstvím* (Syrůvka a Harmáček, 2014, 63). Výsledkem vyjednávání byla první dohoda z Lomé (Lomé I), podepsaná roku 1975. Je mimo jiné zaměřena na začlenění zemí Commonwealthu a představuje systém STABEX. STABEX je zkratka pro Společenství financovaného systému stabilizace vývozních příjmů států ACP. Podle Lomé I se systém týkal příjmů z dvanácti kategorií hlavně tropických produktů. Fungovalo to tak, že pokud poklesl příjem přidružené země od 7,5 % oproti předcházejícímu roku, mohla tato země žádat o finanční poukaz. Co se týče obchodní spolupráce, dohoda

z Lomé zaručovala volný přístup na trh EHS pro všechny exporty průmyslového zboží a tropických produktů ACP, to představovalo více než 96 % vývozu ACP do EHS. Mezi další výhody patřilo, že 70 % vývozu produktů ACP spadajících pod Společnou zemědělskou politiku mělo volný přístup na společný trh (Jelínek et. al., 2003). K dohodě z Lomé byl připojen tzv. Cukerný protokol (Sugar Protocol), který udělil nerekiproční preferenční podmínky vývozu cukru skupině zemí ACP (Garcia-Duran, 2009). Zahrnutí cukerného protokolu do dohody z Lomé bylo výsledkem politického vyjednávání v rámci jednání o členství Velké Británie v EHS. Velká Británie byla vždy významným dovozcem cukru, v rámci Commonwealthu měla vlastní dohodu – Commonwealth sugar agreement (CSA) – platnou od roku 1950. V rámci této preferenční dohody Velká Británie garantovala nákup specifického množství cukru ze zemí Commonwealthu za vyjednanou cenu, která překračovala běžnou cenu na trhu přibližně o 165 %. S nástupem Velké Británie do EHS přišel problém s obchodními závazky s CSA, protože se neshodovaly s ochrannými regulacemi obchodu EU. Nakonec došlo k preferenční dohodě pod dohodou z Lomé (Hermann a Weiss, 1995). EHS se zavázalo po neomezenou dobu nakupovat a dovážet specifické množství třtinového cukru ze zemí ACP za zaručené ceny (Jelínek et. al., 2003). Stejně jako jiné komoditní protokoly, může být cukerný protokol viděn jako mezinárodní komoditní politika, protože ovlivňuje ceny, obchod tržby z exportu a ekonomický blahobyt. Hlavním pravidlem cukerného protokolu je, že import cukru je postaven na garantovaných cenách, specifickém množství třtinového cukru (hnědého nebo bílého), který pochází z ACP zemí a který se tyto státy zavazují doručit (Hermann a Weiss, 1995). To, jak celý systém fungoval, je vysvětleno v kapitole Systém cukerného protokolu.

Celkem bylo uzavřeno pět dohod z Lomé. Byly uzavírané v pětiletých intervalech, držely se zásad první dohody, ovšem přinášely změny v důzdech a inovace v nástrojích spolupráce. Mezi nová témata dohod patřilo například respektování lidských práv, důraz na potravinové zabezpečení, rozvoj venkova, ochrana životního prostředí apod. Vedle STABEXu přibyl ještě SYSMIN, který cílil na stabilizaci příjmů z vývozu některých nerostných surovin. Poslední dohoda z Lomé byla podepsána roku 1995. Ustavení Světové obchodní organizace (WTO) a její kritický postoj k nerekipročním preferencím podle Lomé byla výzva pro EU a ACP v průběhu vyjednávání o nové dohodě (Jelínek et. al., 2003).

2.3. Dohoda z Cotonou

Nová dohoda byla podepsána v Cotonou v Beninu roku 2000 mezi 77 státy ACP a EU. Státy si daly cíle na celých 20 let, kdy měla původně dohoda platit. V rámci dohody udělila EU jednostranné obchodní preference a byla stanovena pravidla, za kterých mohly zvýhodněné země preferenčního přístupu využívat (Evropská komise, 2019a). Cukerný protokol připojený k dohodě z Cotonou zavazoval EU na dobu neurčitou nakupovat a dovážet za zaručené ceny konkrétní množství třtinového cukru, který pocházel ze států ACP a který se tyto státy zavázaly dodat. Garantovaná cena se sjednávala každý rok. Pokud by EU reformovala svou cukernou politiku, která by vedla k nižší cenové hladině na trhu EU, musely státy ACP akceptovat i tuto nižší cenu za předpokladu, že by nebyly postaveny do méně výhodné pozice než výrobci v EU (Chaplin a Matthews, 2005). Systém jednostranných obchodních preferencí a sazeb v rámci komoditních protokolů byli rozhodnutí Světovou obchodní organizací (WTO) jako diskriminační pro ostatní vývozce této komodity z jiných zemích, což není v souladu s pravidly WTO. Za účelem splnění závazků WTO měla dohoda z Cotonou tento problém vyřešit a systém nahradit. Země ACP a EU se dohodly, že systém bude prozatím zachován na nějakou dobu. Mělo to usnadnit přechod k systému reciprocity v rámci nových obchodních ujednání. Na konci tohoto období měly přijít v platnost reciproční dohody o volném obchodu (FTAs). EU tak legálně udržovala nereciproční obchodní preference se státy ACP do roku 2008 (Constant LaForce, 2013).

V roce 1994 bylo na jednání Uruguayského kola (GATT) dohodnut limit pro dotovaný vývoz cukru na 1,273 milionů tun. EU neměla povoleno vyloučit ze sjednaného limitu dotovaný re-export dováženého množství 1,6 milionů tun cukru ze zemí ACP a Indie (Adenauer et. al., 2007). I přes tento sjednaný limit EU stále vyvážela víc dotovaného cukru, než měla povoleno. Z tohoto důvodu přišly stížnosti a následné reformy, o kterých se bude psát v dalších kapitolách.

Implementace dohody z Cotonou měla významný dopad na speciální potravinové režimy, mezi které spadal i cukr. Byl vytvořen třífázový přechod na cukr ze zemí ACP bez kvót a bez cla. První fáze bylo udržovat cukerný protokol do 30. září 2009, druhá fáze byl bezcelní přístup na trh EU pro všechny ACP země vyvážející cukr, na které se vztahuje mechanismus ochrany objemu. Jako poslední, ACP cukr měl být od roku 2015 zcela bez cla, kvót a bez zvláštních podmínek ochranné složky (Constant LaForce, 2013).

3. Systém cukerného protokolu

Jak již bylo zmíněno, cukerný protokol byl poprvé představen v rámci dohody z Lomé a jeho hlavním účelem je regulace dovozu cukru ze zemí ACP za garantované ceny. Evropské společenství vnímalo celý systém jako součást své rozvojové politiky. V této kapitole bude vysvětleno, jak celý systém až do začátku reformy fungoval.

Trh s cukrem je podle Vandenhoele (2007) jedním z nejpokřivenějších trhů v rámci Evropské unie. V zemích EU se pěstuje cukrová řepa, která je však v porovnání s cukrovou třtinou mnohem náročnější na pěstování a následné zpracování. Produkce cukrové řepy v evropských zemích je umožněna díky systému dotací a regulací. Díky nim je EU důležitým hráčem na mezinárodním trhu s cukrem (Vandenhoele, 2007). Počátky dovozních režimů byly ve Spojeném království, které v roce 1950 zavedlo preferenční dovozní režim pro země Commonwealthu vyvážející cukr. Evropské společenství si v té době chránilo a rozvíjelo domácí produkci cukrové řepy (Ward 2008). To se však změnilo v rámci dohody z Lomé, která povolovala 18 zemím ACP produkujícím cukrovou třtinou dovážet svou produkci na společný evropský trh (Koch, 1989).

V rámci cukerného protokolu bylo v období dohod z Lomé (od roku 1975) dováženo každý rok 1,3 milionů⁴ tun třtinového cukru za cenu, která byla odvozena od ceny cukru na vnitřním evropském trhu (Ward, 2008). Zisky producentů ze zemí ACP byly navíc poníženy o přepravní náklady. Kromě garantované ceny jsou pro protokol charakteristické i dovozní kvóty. Pro běžnou zemi patřící do skupiny ACP podíl dodavatelské kvóty v průměru činil 40% celkové domácí produkce. Pro země ACP bylo povinné dodat na evropský trh specifické množství cukru. Pokud sjednanou dodávku nesplnily, přišly o dovozní kvótu. V roce 1975 ztratily z důvodu nesplnění dodávek dovozní práva Uganda, Keňa a Surinam. Kvóty zemí, které nesplnily sjednaný objem dovozu, byly rozděleny mezi země ostatní, případně přiděleny zemím nově přichozím do protokolu. Distribuce kvót byla charakteristická nerovnoměrným rozdělením, pokud jde o absolutní velikost a podíl produkce a vývozu. Nejvíce alokací připadlo na pět zemí, Mauricius, Fiji, Guyanu, Jamajku a Svazijsko, které dostávaly přes 80 % kvót, zatímco zbytek se dělil o méně než 20 %⁵. V průměru činil podíl dodávkové kvóty 39,9 % z celkové domácí produkce (pokud

⁴ Některé zdroje uvádí až 1,7 milionů tun ročně.

⁵ Malou část kvót dostávala i Indie, která sice nebyla součástí skupiny ACP, ale měla podobné obchodní preference v rámci Cukerného protokolu (Hermann a Weiss, 1996).

se nepočítá Indie). Malé země ACP, například Karibské ostrovy, jako je Svatý Kryštof a Nevis a Barbados měly dovoleno exportovat více než 80 % své produkce. Země s největší kvótou Mauricius měla dovoleno exportovat 80 až 90 % své produkce na evropský trh. Na druhou stranu dovozní práva pro Pobřeží Slonoviny byla mnohem méně důležitá z hlediska podílu cukrové třtiny na celkové zemědělské produkci (Hermann a Weiss, 1996). Vzhledem k tomu, že množství cukru z domácí evropské produkce a dovoz ze zemí ACP převyšoval domácí evropskou spotřebu, vznikal přebytek. Tento přebytek musel být exportován na světový trh, ale protože se světová cena cukru pohybovala obvykle pod evropskými výrobními náklady, mohl být evropský cukr prodáván pouze s vývozní dotací (Richardson, 2009). Každý rok se vytvářel přebytek o velikosti 5 milionů tun, což dělalo z EU druhého největšího vývozce cukru na světě (Vandenhoe, 2007).

3.1. Tři pilíře cukerného protokolu

Cukerný protokol stál na třech pilířích – garantované ceny, importní ochrana a exportní dotace. Tento systém ochrany vysvětluje strukturu nákladů na podporu cukru v rámci Společné zemědělské politiky (SZP, z anglického Common Agriculture Policy, CAP).

3.1.1. Garantované ceny

Garantované ceny se vztahují na kvótu cukru, kterou každoročně určuje Evropská komise. Garantovaná cena byla obvykle třikrát nebo čtyřikrát vyšší než cena na světovém trhu. Na začátku 21. století se cena na evropském trhu pohybovala okolo 623 eur za tunu bílého cukru, zatímco na světovém trhu to bylo 157 eur za tunu (Watkins, 2004). Cena cukru na světovém trhu patří mezi nejvíce nestálé ceny komodit. Naproti tomu výdělky z cukru, který byl expedován na společný evropský trh v rámci cukerného protokolu, byly charakteristické relativní stabilitou v porovnání s nestálostí výdělků na světovém trhu s cukrem (Hermann a Weiss, 1996).

3.1.2. Importní ochrana

Aby se zamezilo levnému zahraničnímu cukru, který by přicházel na společný evropský trh z jiných zemí, byla zavedena importní omezení spočívající ve vysokém fixním clu a dodatečném ochranném sazebníku. Tím se na evropském trhu vytvořila bariéra, nepropustná pro cizí dovozce cukru (Richardson, 2009).

3.1.3. Exportní dotace

Přebytky bylo třeba odstranit ze společného evropského trhu, jinak by způsobily tlak na snižování garantovaných cen. Exportní dotace vyplácené zpracovatelům a obchodníkům vyrovnávaly velkou mezeru mezi evropskou a světovou cenou cukru. Na začátku 21. století se vývozní dotace na cukr podléhajícímu kvótám vyplácely ve výši přibližně 525 eur za tunu. Na každé 1 euro získané prodejem evropského cukru na světovém trhu připadlo 3,3 euro na dotacích (Watkins, 2004).

Podle cukerného režimu se také rozlišovalo mezi třemi druhy cukru – ‚A cukr‘, ‚B-cukr‘ a ‚C cukr‘ (tento cukr se později přejmenoval na nekvótní cukr). ‚A cukr‘ byl cukr, který se vyprodukoval na území Evropy. Kvóty na jeho produkci byly definovány každý rok Evropskou komisí (přibližně se jednalo o 14 milionů tun ročně), dále producenti dostali zaručenou cenu, která byla typicky troj až čtyřnásobně vyšší než na světovém trhu. Cukr vyprodukovaný v členských zemích EU měl zajistit soběstačnost, ale ve skutečnosti z něj vznikl již zmíněný strukturální přebytek okolo 1,5 milionů tun každý rok. ‚B cukr‘ byl součástí preferenční dohody v rámci protokolu o cukru pro země ACP a iniciativy EBA (Everything but Arms, Vše kromě zbraní)⁶ (Vandenhole, 2007). Nakonec existovala kategorie ‚C cukr‘, který se mohl vyrábět bez omezení, ale jehož produkce nebyla podporována dotacemi. Objem produkce ‚C cukru‘ odpovídal přibližně 20 % výrobní kvóty pro členské země EU, což činilo přibližně 2-3 milionů tun ročně. Nešlo jej prodávat na domácím trhu, protože podle pravidel EU musel být cukr, na který se nevztahuje kvóta, skladován nebo prodáván bez vývozních dotací na mezinárodním trhu (Watkins, 2004). Nicméně i produkce cukru v kategorii C získávala podporu, a to díky systému křížových dotací, které umožňovaly dotace na cukr podléhající kvótám přenést na cukr nepodléhající kvótám. (Vandenhole, 2007).

Evropská unie musela exportovat a prodávat cukr na světovém trhu a zároveň zaručit vysoké stabilní ceny domácím producentům. Na export používala v rámci Společné zemědělské politiky (SZP) dva nástroje – rozpočtovou a spotřebitelskou podporu. Watkins (2004) ve své studii zmiňuje rok 2002, kdy rozpočet SZP alokoval na vývoz evropského cukru přibližně 1,3 miliardy eur, přičemž evropští daňoví poplatníci zaplatili 800–900 milionů eur z této částky (Watkins, 2004). Druhým nástrojem byla podpora

⁶ Iniciativa EBA zaručovala jednostranné obchodní zvýhodnění od EU pro země LDCs (Least Developed Countries, Nejméně rozvinuté země), poskytovala tak neomezený přístup surovin, navíc osvobozený od cla. Bezcelní přístup pro země LDCs byl nabízen až do limitu kvóty, která byla zvyšována každý rok o 15 % (Vandenhole, 2007).

spotřebitelů při vývozu nekvótního ‚C cukru‘. Evropské vývozní dotace způsobily změny cen cukru na světovém trhu. Tvrdilo se, že po úplné liberalizaci celosvětového obchodu s cukrem by světové ceny cukru vzrostly o 20 až 23 %. I přes to by země ACP byly zasaženy snížením cen. I když by na světovém trhu ceny vzrostly, pro země ACP by se jednalo o výrazně nižší ceny, než které měly zaručeny od EU (Vandenhole, 2007).

Po vstupu více států⁷ do EU musela Evropská komise najít nástroj, který by dokázal sloučit závazky s potřebami cukrovarů v nově vstupujících zemích (Gotor, 2009). Například rafinérie ve Francii a Velké Británii nedostávaly takové množství surového třtinového cukru v rámci dohody se státy ACP⁸, kolik potřebovaly (Chaplin a Matthews, 2005). Jako řešení EU zavedla koncepci maximální potřeby zásobování (MSN, Maximum Supply Need), která stanovovala maximální množství surového cukru, které mohlo být dováženo na trh EU v rámci preferenčních režimů. Pro rafinérie surového třtinového cukru bylo stanoveno MSN ve výši přibližně 1,7 milionů tun. Ze zemí ACP bylo v rámci MSN prostřednictvím kvóty cukerného protokolu dováženo asi 1,2 milionů tun cukru, zbytek byl z Indie, Kuby nebo Brazílie (Gotor, 2009). Cukr, který byl potřeba navíc k MSN, se nazývá zvláštní preferenční cukr (SPS, Special Preferential Sugar). Na SPS se vztahuje celní kvóta s nulovým clem a je za něj vyplácena cena, která je o něco nižší než ta za preferenční cukr dodávaný pod cukerným protokolem⁹ (Chaplin a Matthews, 2005).

3.2. Cukerný protokol a země ACP – situace před reformami

Hermann a Weiss (1996) provedli studii, kdy zkoumali, jestli a do jaké míry byl protokol mezi lety 1975 a 1991 pro země ACP výhodný. Zjistili, že pro země ACP byla cena EHS v porovnání se světovými cenami nevýhodná jen dva roky ze sedmnácti. V letech 1975 a 1980 byla světová cena cukru vyšší než cena na společném evropském trhu, ale země ACP musely splnit svoje dodací závazky a nemohly prodat svůj cukr za vyšší cenu na světovém trhu. Nicméně, ve zbývajících patnácti letech byla evropská cena vždy výhodnější.

Ve studii byly mezi lety 1975 a 1991 porovnány dvě situace, první s cukerným protokolem a druhá v hypotetické situaci bez protokolu. U první situace s cukerným protokolem bylo zjištěno, že u všech preferovaných zemí ACP vyvážejících cukr činil

⁷ Například Španělsko a Portugalsko (Gotor, 2009).

⁸ A navíc Indii.

⁹ Podle Chaplina a Matthewse (2005) byla cena za SPS asi 496 euro za tunu, zatímco garantovaná cena pro preferenční cukr činila asi 523 euro za tunu.

celkový exportní příjem z cukru 14,4 miliardy ECU (European Currency Unit, Evropská měnová jednotka¹⁰). V hypotetické situaci bez cukerného protokolu by činily příjmy z exportu pouze 10,9 miliardy ECU. Z toho vyplývá, že celkové výdělky v rámci cukerného protokolu pro vybrané země ACP byly zvýšeny o 3,5 miliardy ECU neboli o 32 % (Hermann a Weiss, 1996). Několik zemí ACP aplikovalo systém smíšených cen, kdy prodávaly cukr jak na evropském, tak na světovém trhu. Země ACP byly v různé míře závislé na obchodu s EHS, vše záleželo na úrovni diverzifikace vývozu dané země. Pro země jako například Barbados, Svazijsko, Fiji a Belize byl obchod s Evropou důležitý, kdy se jednalo v roce 2001 asi o 10 % jejich celkového vývozu, pro Guyanu a Mauricius to bylo v roce 2001 dokonce víc než 10 % celkového exportu. Pokud bychom měli význam obchodu převést na obyvatele, tak na jednoho obyvatele činil výdělek z obchodu s cukrem s EU pro Svazijsko a Fidži více než 50 dolarů na obyvatele, v případě Mauricia to bylo dokonce 150 dolarů na obyvatele (Milner et. al., 2004). Malé ekonomiky, jako Barbados, Jamajka, Mauricius atd., mají tradičně vysokou závislost na cukru a na obchodu s ním.

Další zajímavá věc je jaká byla nerovnost při rozdělení kvót mezi karibskými a africkými státy. Naprostou většinu kvóty dostávaly karibské a pacifické země, kromě Svazijska nefigurovala jiná africká země mezi státy s nejvyšším podílem kvót. Důvod tohoto faktu pramení pravděpodobně z historických kořenů cukerného protokolu. Také země, které patřily do Commonwealthu a profitovaly z obchodu s cukrem s Velkou Británií, měly větší užitek z cukerného protokolu než například bývalé francouzské kolonie. Dále obchody v rámci cukerného protokolu měly sklon upřednostňovat bohatší státy ACP spíše než ty chudší. Vezmeme-li v potaz, že rozvojová politika by měla být orientovaná na potřeby rozvojových zemí a upřednostňovat spíš chudší státy, tak toto pravidlo v případě cukerného protokolu nebylo splněno (Hermann a Weiss, 1996).

Přestože preferenční přístup na trh pro některé země ACP a LDCs lze považovat za pozitivní, nemusí to být vždycky jednoznačné. Existují argumenty, že preferenční obchodní dohody zvýšily závislost některých rozvojových zemí na produkci a vývozu cukru. Dotace EU měly negativní dopad na ty rozvojové země, které nebyly součástí preferenčních obchodních režimů (Vandenhole, 2007). Ochranná politika EU dopadala tvrdě zejména na jihoamerické a asijské vývozce. Země ACP dovážely na trh EU na základě štedřejších preferenčních dohod než například Brazílie nebo Thajsko (Matthews, 2008).

¹⁰ Předchůdce eura.

4. Evropský trh a rozdělení kvót

Cukr je jednou z komodit, které jsou součástí Společné organizace trhů (Common Market Organization, CMO) mezi zeměmi EU. Tato iniciativa má několik funkcí, zejména u vybraných zemědělských komodit závazně stanovuje podmínky výroby a obchodu, a poskytuje jim podporu prostřednictvím intervenčních zásahů, dotací a licencí. Cílem je omezit výkyvy u oněch zemědělských komodit (SZIF, 2019).

Jak již bylo uvedeno, cukerná politika je v řadě aspektů kontroverzní. Na jedné straně evropští daňoví poplatníci hradí vysoké náklady spojené s její realizací, zároveň ale tato politika přináší výhody zpracovatelskému průmyslu a velkým zemědělcům. Pro malé zemědělce tento systém přináší některé benefity (díky garantovaným cenám se mnozí z nich udrželi v podnikání), nicméně většina podpory a dotací jde velkým zemědělcům¹¹. Evropský trh s cukrem je vysoce regulovaný, je stanoveno kolik by mělo být vyrobeno, je poskytnuta zaručená cena, omezena hospodářská soutěž a financuje se vývoz přebytků, který by jinak evropský trh s cukrem narušil (Watkins, 2004). Evropský trh s cukrem je navíc vysoce koncentrovaný, na začátku 21. století drželo pět společností ve vlastnictví více než 50 % celkových kvót. Koncentrace trhu umožnila velkým hráčům vyřadit (pomocí akvizic aj.) menší konkurenci. Tento trend nejlépe ilustruje fakt, že mezi lety 1992 a 2002 bylo uzavřeno 30 % cukrovarů, přičemž většina z nich byly menší nebo nezávislé podniky. Koncentrace výroby znamenala také snížení zaměstnanosti v cukrovarnickém odvětví. Ve zmíněném období 1992–2002 zaniklo podle Richardsona (2009) téměř 20 tisíc pracovních míst.

Koncentraci cukerného trhu lze dokumentovat také na úrovni jednotlivých států EU. Více než 75 % evropských továren zpracujících cukr může zpracovávat pouze cukrovou řepu. Pouze některé z nich, přibližně 10 %, zpracovávají cukrovou třtinu. Zbytek jsou kombinované podniky, které zpracovávají obojí (Benešová et. al., 2015). V deseti evropských zemích byla kvóta v držení maximálně dvou společnostmi. Ve Velké Británii měla společnost British Sugar monopol na cukrovou řepu, společnost Tate and Lyle pak kontrolovala cukrovou třtinu. Dohromady tyto dvě firmy tvořily přibližně 90 % britského trhu s cukrem. Francouzská společnost Beghin Say kontrolovala více než 1/3 francouzské

¹¹ Není žádná jasná definice. Nejčastěji se rozdíl mezi malými a velkými zemědělci klasifikuje pomocí rozlohy nebo ekonomické velikosti. Malí zemědělci většinou produkují na malé ploše a pro lokální zásobování (Eurostat, 2018).

a polovinu italské kvóty. Dalším příkladem jsou Německé Suedzucker a Nordzucker, přičemž první jmenovaná společnost kontrolovala v období od roku 1992 až 2004 (v období, kdy bylo uzavřeno velké množství cukrovarů) 40 % německé kvóty (Watkins, 2004). V rámci EU se nejvíce cukrovarů nachází v Německu, Francii a v Polsku. Na tyto tři státy připadá přibližně 50 % všech cukrovarů v celé EU. Nejvýznamnější společnosti na cukerném trhu jsou německý Suedzucker, Nordzucker, Pfeifer & Langen, dále pak Tereos Group a Cristal Union z Francie, a britský Associated British Foods Alliance a Tate and Lyle. Koncentrovanost evropského trhu s cukrem potvrzuje fakt, že přibližně 70 % evropských producentů cukru ovládá asi 10 % cukerné kvóty, na druhou stranu sedm výše zmíněných největších aliancí ovládá 90 % objemu produkčních kvót. Také je nutné zmínit mezinárodní rozměr evropských cukerných společností. Ty operují nejen v EU, ale také například v Latinské Americe nebo Africe (Benešová et. al., 2015).

Evropský trh s cukrem je charakteristický horizontální i vertikální integrací produkce. Horizontální integrace znamená, že většina cukrovarnických podniků se sloučila a vytvořila aliance (Benešová et. al., 2015). V Německu je držen kontrolní podíl v Nordzucker a Suedzucker družstevními podniky pěstitelů cukrové řepy. Tato koncentrace tržní síly má významný politický vliv, jako je soulad zájmů mezi průmyslem a pěstiteli při jednání s vládami (Watkins, 2004). Vertikální integrace produkce znamená propojení různých etap výroby. Vertikální sloučení proběhlo mezi zpracovatelskými společnostmi a pěstiteli cukrové řepy. Jedním příkladem vertikální integrace je společnost Tereos Group¹², která ovládá kromě podniků na řepný cukr i lihovary, bio etanolové továrny, podniky na výrobu škrobu a další (Benešová et. al., 2015).

Kvůli vysoké koncentraci vlastnictví a omezení hospodářské soutěže se odvětví cukru stalo středem pozornosti orgánů pro hospodářskou soutěž. Šetření, které provedl Účetní dvůr EU odhalilo důkazy o velkých cenových rozdílech napříč trhy jednotlivých zemí, což vedlo k podezření ohledně kartelových dohod o stanovení fixních cen. Byly objeveny neformální „gentlemanské dohody“ zaměřené na umělé zvyšování cen. Společnosti praktikovaly tajné dohody, kdy mohly uspět v diktování ceny, která daleko přesáhla mezní náklady. Firmy jako British Sugar a Tate and Lyle byly v minulosti pokutovány za zneužití hospodářské soutěže (Watkins, 2004).

¹² Třetí největší producent cukru na světě (Benešová et.al.,2015).

4.1. Speciální příklad – Velká Británie

Podkapitola zabývající se Velkou Británií jsem se rozhodla zahrnout z důvodu jejího historického kontextu spojeného s cukrem, jeho dovozem a dohodami s bývalými koloniemi produkující cukru ještě před vstupem do tehdejšího Evropského hospodářského společenství. Velká Británie je klíčový dovozce cukru, ale zároveň byla na začátku 21. století třetí největší evropský vývozce cukru¹³ (Watkins, 2004). Má významné domácí odvětví cukrové řepy spolu s rafinériemi na dováženu cukrovou třtinu. Velká Británie zavedla v roce 1950 preferenční dovozní režim ve prospěch zemí Commonwealthu vyvážejících cukr, který se poté stal součástí dohody z Lomé (Ward et. al., 2008). Tento preferenční dovozní režim stále funguje, ale vyspělejší země Commonwealthu se obrátily na jiné trhy mimo Velkou Británii, zatímco chudší země, zejména v Africe, si stále zachovávají přístup do Velké Británie skrze preferenční dohody (Financial Times, 2018). V Británii se nachází významné cukerné společnosti. British Sugar je dceřinou společností Associated British Foods (ABF) a dělí se přesně napůl o britský trh se společností Tate and Lyle. Na počátku 21. století měla ABF celkový monopol na cukrovou řepu na britském trhu, poskytovala kvóty asi 7 tisícům farmářům, a každoročně produkovala asi 1,4 milionu tun bílého cukru. Britská vláda přidělovala veškerou kvótu na cukrovou řepu společnosti British Sugar. EU diktovala cenu, která se vyplatila zemědělcům s řepou a cenu za kterou společnost British Sugar cukr prodávala. Společnost British Sugar fungovala jako státem chráněný soukromý monopol v odvětví cukrové řepy. Není potom překvapení, že společnost British Sugar patřila mezi největší zastánce pokračování cukerného protokolu před jeho blížící se první reformou (Watkins, 2004).

Reforma z roku 2006 vyústila v situaci, že drobné společnosti opustily trh a zůstalo jen několik velkých společností. Také byly Evropskou unií vyplaceny společnosti, které byly ochotny vzdát se kvót, a navíc poklesla výroba v souvislosti se změnou postavení EU na mezinárodním trhu s cukrem (Benešová et. al., 2015). Více o reformách bude vysvětleno v následující kapitole.

¹³ V roce 2018 byla až na 6. místě v rámci EU a na 24. místě na světě.

5. Reformy

5.1. První reformy z prvního desetiletí 21. století

K nutnosti reformy společné organizace trhu s cukrem v EU přispívala řada faktorů. Ačkoliv cukr spadá pod Společnou zemědělskou politiku EU, tak se cukerného protokolu dosavadní reforma SZP nedotkla (Chaplin a Matthews, 2005). První změny v cukerném protokolu začaly už na konci 20. století, kdy se pozornost upřela na narovnání obchodních pravidel. V případě EU musel být systém zaručené minimální dovozní ceny nahrazen pevným dovozním tarifem. Bylo však dohodnuto, že preference pro vývoz cukru ze zemí ACP můžou pokračovat, protože celní sazba by zhoršila postavení vývozců. V nové politice z poloviny roku 1995 muselo být zavedeno snížení fixního cla o 20 %. Znamenalo to, že importní clo na bílý cukr muselo být sníženo z 507 eur za tunu v roce 1995 na cenu 419 eur za tunu v roce 2000 (Milner et. al., 2004). Podíl výdělku z obchodu s cukrem na celkovém HDP byl v zemích ACP na konci 90. let 20. století velmi významný. Například podíl na HDP na Fidži činil 11 %, v Guyaně 26 % a ve Svazijsku dokonce 60 % (Rakotoarisoa a Chang, 2017). Na základě dohody z Cotonou se EU a skupina zemí ACP dohodly na zachování preferenčního systému Lomé do konce roku 2007 a jeho nahrazení novými dohodami o hospodářském partnerství (EPAs, Economic Partnership Agreements), které by byly kompatibilní s pravidly WTO (Godfrey, 2006). Situace v té době nebyla příznivá pro žádné cukerné politiky, byl rostoucí tlak na změnu v zemědělských obchodních politikách nejen EU, ale i USA. Tyto politiky neumožňovaly chudým zemědělcům a výrobcům v rozvojových zemích obchodovat za spravedlivých podmínek na svých domácích trzích či světových trzích (Oxfam, 2004).

V březnu roku 2001 představila EU iniciativu EBA (Everything But Arms, Vše kromě zbraní) pro nejméně rozvinuté země světa (Rada Evropské unie, 2007). Před představením iniciativy EBA bylo ze zemí LDCs na trh EU ročně importováno jen asi 50 tisíc tun cukru (Adenauer et. al., 2007). Dovozy na evropský trh v rámci iniciativy EBA jsou zcela oproštěny od cel a kvótních omezení¹⁴. Tato ujednání výrazně usnadňují přístup na společný evropský trh zemím LDCs produkujícím cukr. Implementace ujednání bylo postupné, s ohledem na citlivost trhu s cukrem v EU, s plánovaným plným zavedením v roce 2009 (Rada Evropské unie, 2007). Během přechodného období mohly země LDCs vyvážet

¹⁴ Duty-free, quota-free

surový cukr na trh EU bez cla, ale v rámci přidělených kvót (Matthias a Franziska, 2006). Tato iniciativa přirozeně zahrnuje i ty LDCs, které patří do skupiny ACP a využívají výhod cukerného protokolu (Gotor, 2009). Z padesáti nejméně rozvinutých zemí je 6 signatářů cukerného protokolu ze skupiny zemí ACP¹⁵. Importy pod EBA jsou začleněny pod MSN (Maximum Supply Need) (Adenäuer et. al., 2007).

V roce 2002 zahájily Brazílie a Austrálie, později i Thajsko, akce proti cukernému protokolu EU (Ackrill a Kay, 2011). Na jednání pro řešení sporů WTO (World Trade Organization, Světová obchodní organizace) se tyto tři země ohradily proti evropskému systému exportních dotací na cukr (Adenäuer et. al., 2007). V reakci na to zahájila Evropská komise v roce 2003 debatu o reformě, a zveřejnila dokument, který popisoval tři scénáře pro snížení objemu své výroby cukru – snížení produkčních kvót, pokles zaručené ceny a úplnou liberalizaci (Richardson, 2009). V září roku 2004 vydalo WTO prohlášení, že EU poskytuje vývozní subvence na cukr nad rámec svých závazků (Matthias a Franziska, 2006). Toto zjištění bylo potvrzeno zejména dvěma prvky cukerné politiky. Zaprvé, vývoz ‚C cukru‘, neboli nekvótního cukru, o kterém EU tvrdí, že je nedotovaný. V této práci již ale bylo zmíněno, že je tento cukr vyvážen díky křížovým dotacím. Zadruhé, dotovaný vývoz stejného množství cukru, který je dovážen ze zemí ACP a Indie. Podle WTO tím EU výrazně překračuje povolenou úroveň exportu dotovaného cukru. Původní návrhy Evropské komise na reformu cukerného protokolu značně zaostávaly za tím, aby se cukerná politika EU dostala do souladu s pravidly WTO (Oxfam, 2004). Rozhodnutí z jednání WTO vyžadovalo, aby byly objemy dotovaných exportů zachovány v rozsahu dohodnutém v roce 1994¹⁶ (Adenäuer et. al., 2007). WTO tedy požadovala, aby byl vývoz ‚C cukru‘ zahrnut do objemu vývozu rovnému objemu dovozu ze zemí ACP. Důsledkem bylo, že EU byla povinna snížit úroveň výroby cukru v rámci kvót alespoň na úroveň domácí produkce plus preferenčního dovozu (Chaplin a Matthews, 2005). V rámci dohody by musela EU snížit produkci cukru o 16 milionů tun, aby se udělal prostor pro importy ze zemí ACP a LDCs a zároveň aby se dodržela pravidla WTO (Adenäuer et. al., 2007). Mimo to, vysoké rozpočtové náklady tehdejšího cukerného režimu také vyvíjely vnitřní tlaky na EU, aby cukerný protokol reformovala (Matthias a Franziska, 2006).

¹⁵ Jmenovitě Demokratická republika Kongo, Madagaskar, Malawi, Tanzanie, Uganda a Zambie (Matthias a Franziska, 2006).

¹⁶ Uruguay Round Agreement (pozn. autora)

V červenci 2004 předložila Evropská komise návrh na reformu, který uváděl, že by kvóta měla být snížena o 2,8 milionu tun během čtyřletého období do roku 2008. Tím by se výroba v EU dostala do souladu s domácí spotřebou, přičemž by se neprodukovalo více cukru. Bylo by navíc vyplaceno odškodnění evropským producentům cukrové řepy ve výši 60 % snížení příjmů z prodeje řepy (Chaplin a Matthews, 2005). Tento návrh z pohledu WTO nebyl dost radikální, proto v roce 2005 zveřejnila Evropská komise revidovaný návrh. Zaručená cena surového cukru by byla během přechodného čtyřletého období od přelomu roku 2006/07 postupně snížena o 36 %¹⁷. V prvním roce o 20 %, v druhém o 27,5 % v třetím o 35 % a nakonec ve čtvrtém roce o cílových 36 % (Evropská komise, 2005). U bílého cukru bylo snížení ceny o 39 % a u cukrové řepy o asi 42 % (Chaplin a Matthews, 2005). Evropská komise navíc nabídla finanční kompenzace evropským farmářům a producentům cukru ve výši 64 % z finální ceny, která byla po snížení zaručené ceny¹⁸. Státům, které se vzdaly alespoň 50 % kvóty byla nabídnuta možnost dodatečné vázané platby ve výši 30 % ztráty příjmu po dobu maximálně 5 let. Rozvojové země měly dále preferenční přístup na trh EU (Evropská komise, 2005). Podle Chaplina a Matthewse (2005) mělo být toto snížení cen kompenzováno zemědělcům v EU, zemědělci v preferovaných rozvojových zemích by neměli na tuto kompenzaci nárok. Měla být zrušena výroba ‚C cukru‘, a tím pádem vyhověno požadavkům WTO. Zároveň zrušením výroby ‚C cukru‘ mělo dojít k snížení úrovně vývozu na světový trh. Maximální potřeba zásobování (MSN) měla být zachována, přičemž 75 % objemu MSN měly zajistit země ACP a Indie. Navíc se mělo podpořit zavírání továren v nejméně konkurenceschopných regionech, tím snížit úroveň cukru vyráběného v EU a současně i úroveň vývozu z EU. Byly zavedeny tzv. restrukturalizační fondy, které mohly být použity například na zavírání továren nebo na podporu pro pěstitele cukrové řepy (OECD, 2007). Díky tomuto systému kompenzací za ukončení činnosti, vzdání se kvóty na produkci cukru, byla snížena produkce v rámci kvót o zhruba 6 milionů tun, a to vedlo k vytvoření konkurenceschopnějšího odvětví cukru v EU (Evropská komise, 2017a).

Kvóty ‚cukru A‘ a ‚cukru B‘ byly následně sloučeny pod jedinou produkční kvótu. Tyto návrhy přivedly 40 let nezměněný cukerný protokol na úroveň reformované Společné zemědělské politiky, jejíž reformy proběhly v letech 2003 a 2004 (Evropská komise, 2005). Zemím ACP bylo navrženo několik prvků na zlepšení konkurenceschopnosti.

¹⁷ Cena spadla z 402 eur za tunu na 335 eur za tunu (Matthias a Franziska, 2006).

¹⁸ Tato kompenzace měla být poskytována zemědělcům prostřednictvím zvýšené SFP (Single Farm Payment, Jednotné zemědělské platby) (Matthews, 2008).

Jednalo se o zlepšení technologií, které by snížily výrobní náklady a restrukturalizace výrobních jednotek. Dále pak rozvoj značek nebo záruk kvality (Chaplin a Matthews, 2005). I po reformě byl cukr pod speciálním zacházením. Byla snížena úroveň intervenční ceny, finanční podpora byla zachována (Adenauer et. al., 2007).

Tato radikální reforma cukerného protokolu nabyla platnosti v červenci 2006. Bylo ale potřeba začít jednat o nových podmínkách pro země ACP, protože preferenční přístup pod cukerným protokolem nebyl slučitelný s pravidly WTO a jeho dočasné prominutí mělo vypršet už na konci roku 2007 (Evropská komise, 2007). Důsledkem zavedení reformy byla diskuse v rámci rozvojového společenství vzhledem k jejím důsledkům pro země ACP i pro nejméně rozvinuté země. Podle Chaplina a Matthewse a jejich analýzy (2005) spadaly země ACP, které těžily z preferencí, do dvou skupin. První diverzifikující ekonomiky, kde byla potřeba poskytnout pomoc v oblasti příjmů a při strukturálních úpravách, která by jim pomohla vyrovnat se s negativními důsledky reformy. Druhá skupina byly malé zranitelné ostrovní ekonomiky, které měly několik alternativ cukru.

Reforma vzbuzovala různé obavy, jak budou na pokles zaručené ceny reagovat země ACP. Mezi zeměmi, které v souvislosti s reformou cukerného protokolu vyslovovaly největší obavy, byly ty země nacházející se oblastech s pravidelným výskytem tropických cyklon. V těchto oblastech je cukrová třtina prakticky jedinou exportní plodinou, kterou lze pěstovat na komerční bázi. Další problémy byly u zemí ACP, které nebyly zároveň LDCs a měly velikou závislost na vývozu cukru na trh EU. Země s největšími kvótami pak logicky utrpěly kvůli reformě největší ztráty. Jejich produkce cukru byla relativně nákladná, a tudíž méně konkurenceschopná v porovnání s jinými výrobci. Jejich situace byla navíc komplikovaná závislostí na preferenčních cenách. Například Mauricius se snažil své odvětví cukru restrukturalizovat a přeorientovat se na rozvoj cestovního ruchu a finančních služeb, hlavně z toho důvodu, že už před reformou byla nákladová struktura na výrobu cukru tak vysoká, že zisk z prodeje cukru činil pouze 8 % příjmu. Po snížení zaručené ceny by byl zisk ještě nižší (Chaplin a Matthews, 2005). V článku deníku New York Amsterdam News (2007) píše Bert Wilkinson o rozhořčení států ACP kvůli reformám cukerného protokolu. Skupině států ACP se nelíbil postup Evropské unie při vyjednávání o budoucnosti třtinového cukru, jednalo se totiž s jednotlivými regiony¹⁹, nikoliv se skupinou států ACP jako celkem. Poprvé EU snížila ceny za dovážený cukr v roce 2005. Už tehdy skupina zemí ACP

¹⁹ EU rozdělila skupinu ACP na šest samostatných regionů.

kritizovala EU za to, že jim nebyla poskytnuta kompenzace za pokles příjmů. Například Karibské země, které ročně posílaly na trh EU okolo 600 tisíc tun cukru, udávaly, že by producentské země přišly ročně asi o 100 milionů dolarů. Konkrétně Sv. Kryštof a Trinidad ukončili produkci cukru. Sv. Kryštof uvažoval o pěstování speciální odrůdy cukrové třtiny pro energetické účely a ponechání některých pozemků pro rozvoj cestovního ruchu.

Dalším příkladem nespokojenosti po návrhu komise v roce 2004 byla vzniklá neočekávaná spolupráce mezi vývozci třtinového cukru ze zemí ACP a vysokonákladovými sekcemi evropského řepného odvětví, které prosazovaly spíše mírnou možnost poklesu cen (Richardson, 2009). Nejméně rozvinuté státy se snažily přesvědčit EU o upravení reformy, aby se předešlo poklesu garantované ceny. Nabídky odložení termínu plného zavedení iniciativy EBA, tím pádem úplné liberalizace přístupu na trh EU, výměnou za zvýšení přístupových kvót na cukr pro země LDCs. LDCs konkrétně uvedly, že spíše než plný přístup do roku 2009 by upřednostnily systém kvót na dovoz (Chaplin a Matthews, 2005).

Co se týče dopadů reformy na evropské producenty, tak v roce 2006 British Sugar oznámila uzavření dvou závodů na výrobu cukru z cukrové řepy v Yorkshire a West Midlands, v roce 2006 dokonce produkce cukrové řepy z West Midlands úplně zmizela. V oblastech s cukrovou řepou ve východní Anglii začaly práce na vybudování prvního zařízení na výrobu bioetanolu ve Spojeném království pro výrobu biopaliv z cukrové řepy. Společnosti Tate and Lyle oznámily koncem roku 2006 své plány na rozprodání svého obchodu s potravinami a průmyslovými přísadami, aby snížily svou závislost na tradičních činnostech v oblasti zpracování cukru a více se zaměřily na výrobky s vyšší přidanou hodnotou (Ward et. al., 2008).

5.2. Zavádění nových dohod o hospodářském partnerství (EPAs)

V září roku 2007 vydala EU prohlášení o ukončení cukerného protokolu s účinností od října 2009. Důvodem ukončení byla neslučitelnost protokolu s bezcelním a bezkvótním přístupem (duty free – quota free access, DFQF), který je naopak základem dohod EPAs. V rámci přechodných opatření garantovaná cena pro země ACP pokračovala až do roku 2012 (Matthews, 2008). Od roku 2013 byl vývoz cukru ze zemí ACP na trh EU založen na převládajících tržních cenách, bez cenových záruk (Seleka a Dlamini, 2019). Evropská komise už v období reformy tvrdila, že protokol o cukru musí být začleněn do dohod EPAs způsobem, který se nedotkne závazku EU vůči LDCs pro plný přístup cukru

na trh od roku 2009 a který zajistil plnou slučitelnost s pravidly WTO o preferenčních obchodních dohodách. Už tehdy bylo logické, že by země ACP požadovaly stejné přístupové podmínky, tj. bezcelní přístup bez kvót, jaké měly mít nejméně rozvinuté země v rámci systému EBA (Chaplin a Matthews, 2005). EPAs pro státy ACP nabízí hlavně tři věci. Zaprvé je to již zmíněný bezcelní a bezkvótní přístup (tudíž přístup neomezeného množství) na všechny produkty, kromě zbraní. Dále mají flexibilní podmínky „pravidla původu“, kdy vývozcí ACP mohou snadněji získávat produkty odjinud pro jejich výrobky určené k exportu, aniž by ztratili volný přístup na trh EU. Zatřetí finanční podpora pro budování obchodních kapacit a zajištění dodržování hygienických a jiných norem (Evropská komise, 2017b). Na rozdíl od dohody z Cotonou jsou dohody EPAs oboustranné, jak EU, tak i ACP si navzájem otevírají svůj trh. Ovšem země ACP mají volný přístup na trh EU, zatímco země ACP mohly nadále uplatňovat cla na některé dovozy z EU (EU Trade, 2010).

Od 1. ledna 2008 rozšířila EU na většinu zemí ACP bezcelní a bezkvótní přístup s postupným zaváděním, podobný systému EBA, v rámci prozatímních dohod o hospodářském partnerství (EPAs) s těmito zeměmi (Matthews, 2008). Nové hospodářské partnerství se netýkalo Jihoafrické republiky, pro kterou jsou udržována omezení obchodu především u zemědělských produktů na ochranu evropských producentů (Zamfir, 2018). Zavedení úplného bezcelního a bez kvótního přístupu pro nejméně rozvinuté země se shodovalo s nabídkou de facto neomezeného bezcelního a bez kvótního přístupu pro cukr ze zemí ACP. Zavedení EPAs a EBA ve stejném období, a tím pádem rozšíření přístupu na unijní trhy s cukrem, bylo pečlivě provázáno procesem reforem. Reformy přispěly přiblížení cen EU cenám na světovém trhu, aby nebyla tak vysoká motivace výrobců cukru v zemích ACP a LDCs vyvážet cukr konkrétně na trh EU (Goodison, 2015).

Regiony a země ACP formálně dodržují zásady jednoty a solidarity, existují ale jisté náznaky, že některé jednotlivé regiony jednájí za sebe, aby hájily své politické a obchodní zájmy (Bossuyt et. al., 2016) V souladu s dohodou z Cotonou vyjednával každý region ACP o EPAs s Evropskou unií zvlášť (Akokpari, 2017). Příkladem je to, že karibská oblast skupiny ACP přijala dohody EPAs s EU v roce 2007, ale ostatní regiony ACP až později (Bossuyt et. al., 2016). Karibská část skupiny ACP (vystupující sdruženě jako CARIFORUM) oficiálně podepsala s EU dohodu o hospodářském partnerství v roce 2008 (Girvan a Montoute, 2017). Hlavní cíle karibských zemí ACP při jednání o EPAs se soustředily na zajištění stávajících preferencí podle dohody o Cotonou, zejména v tradičních vývozních komoditách, jako je cukr. Při prozatímním uplatňování EPAs v roce

2008 měly komodity, kromě cukru a rýže, bezcelní a bez kvótní přístup na trh EU (Gonzales, 2017). Co se cukru týče, tak podle zprávy Evropské komise (2010) měla ochranná opatření trvat až do roku 2015, kvůli citlivost tohoto produktu na světovém trhu. Vyjednávání s pacifickou částí skupiny ACP o podobě EPAs bylo od svého počátku komplikované nejednotnými postoji tichomořských členů ACP. (Tavola, 2017). Proto byla v roce 2009 podepsána regionální dohoda s Papuou-Novou Guineou a Fidži, s individuálními harmonogramy přístupu na trh (EU Trade, 2010). V Africe pak dohodu podepsalo pouze 14 zemí. Pro země Afriky bylo obtížné vyjednávat společně o dohodách EPAs, vnitroregionální rozpory se jasně projevíly na schůzce v Addis Abebě v roce 2014. V roce 2015 byly pro tuto oblast uzavřeny tři vyjednávací procesy o EPAs (Akokpari, 2017). Tyto prozatímní dohody měly zajistit přístup na Evropský trh, ale konečné dohody se teprve vyjednávaly.

V roce 2011 vydala Evropská komise lhůtu pro země ACP, aby ratifikovaly své prozatímní dohody pod pohrůžkou odeprání preferenčního přístupu na trh EU; tato lhůta byla nakonec posunuta až do roku 2014 (Akokpari, 2017). V některých zemích se podepsání EPAs setkala s velkým odporem, například v Ghaně se vláda potýkala s tvrdým odporem profesních sdružení a dalších skupin občanské společnosti. Bez EPAs by ale země ztratila preferenční přístup na evropský trh. Pro Ghanu by to byla veliká ztráta, protože společný trh EU představoval v letech 2012 až 2013 asi 38 % vývozu zemědělského zboží z Ghany (Akokpari, 2017). Všechny členské státy EU a 13 zemí západní Afriky nakonec podepsaly konečné dohody EPAs v prosinci 2014 s výjimkou Nigérie, Mauritánie a Gambie. Gambie podepsala 9. srpna 2018, Mauritánie 21. září 2018 a Nigérie tak zůstala jedinou zemí západní Afriky, která stále nepodepsala EPAs (Evropská komise, 2020a).

V jednotlivých obchodních vztazích ACP-EU s cukrem došlo po roce 2009 ke zvýšené volatilitě. V důsledku procesu rozšiřování mezinárodních obchodních závazků a otevření přístupu na trh EU vzrostl podíl dovozu cukru na společný trh z 18,3 % v roce 2001 na 31 % v roce 2014 a to ze zemí mimo skupinu ACP. Po zrušení cukerného protokolu nastaly velké výkyvy v cenách cukru. Ztížilo se předvídaní příjmů pro země ACP a zvýšily se výkyvy cen pro pěstitele cukrové třtiny. Počáteční fáze reformy cukerného protokolu proměnily EU z čistého vývozce cukru na čistého dovozce, ale v závěrečné fázi reformy se tento trend otočil zpět na čistého vývozce. Po krátkou dobu, v letech 2010-2011, se světové ceny cukru pohybovaly nad evropskými cenami. To vyvolalo nedostatek dodávek pro evropské cukrovary. Na druhou stranu se v dalších letech evropská cena za cukr nepřetržitě zvyšovala. V období 2011 až 2014 byly ceny cukru na trhu EU stále asi o 61 %

vyšší než na světovém trhu, i když došlo k poklesu zaručené ceny o 30 %. Z tohoto důvodu se rapidně zvýšil dovoz ze zemí ACP, například z Mosambiku o 166 %, z Malawi o 108 %, anebo ze Zimbabwe o 110 % (Goodison, 2015).

Hlavní region, kam EU cukr exportovala byla západní Afrika (Mashayekhi et. al., 2017). Provádění reformy v cukerném protokolu, a hlavně jeho následné zrušení mělo za následek to, že řada méně konkurenceschopných producentů cukru v zemích ACP odstoupila od vývozu na trh EU, zatímco ostatní více konkurenceschopní producenti svůj vývoz na společný trh rozšířili (Goodison, 2015). Mezi konkurenceschopné, a navíc nízkonákladové vývozce patřily například Zambie, Malawi nebo Zimbabwe (Chaplin a Matthews, 2005). Po zrušení cukerného protokolu došlo ke zvýšení vývozu cukru ze zemí ACP na trh EU v průměru o 16 % více než v období 2001-2006 (Goodison, 2015).

Zemím ACP, které odmítly podepsat dohody EPAs byl nabídnut na základě dohody z Cotonou alternativní vztah s EU. Tento alternativní vztah byl nabídnut skrze Systém všeobecných celních preferencí (GSP, Generalised Scheme of Preferences), konkrétně „GSP plus“ (Constant la Force, 2013). *GSP odstraňuje importní clo z produktů, které pocházejí ze zranitelných rozvojových zemí* (Evropská komise, 2020b). V souvislosti se zeměmi ACP, které nejsou LDCs, je systém GSP méně velkorysý než dohoda z Cotonou (Constant la Force, 2013). Navíc pod tlakem zemí Latinské Ameriky byla přijata obecná opatření k regulaci obchodu s cukrem (a banány). V důsledku toho byly silně narušeny tradiční obchodní preference pro cukr (a banány) ze zemí ACP (Arts et. al., 2015). Nicméně země ACP, které zároveň jsou LDCs a nechtěly podepsat dohody EPAs, mohly obchodovat pod dohodou EBA (Zamfir, 2018). Gonzales (2017) ve své studii zmiňuje rozdíl mezi Dominikánskou republikou a Karibským společenstvím (CARICOM)²⁰. Vývoz Dominikánské republiky na trh EU se v letech 2007-2013 zvýšil v průměru o 7 %, zatímco vývoz z CARICOM poklesl o 23 %. Vývozní výkonnost Dominikánské republiky byla obecně lepší než u regionu CARICOM, pokud se jedná o několik karibských produktů, kterým se dostalo preferenčního zacházení v rámci EPAs, jako je právě cukr. Dominikánská republika registrovala významné zisky v případě cukru, zatímco CARICOM pokles. Dále Constant la Force (2013) ve své práci zmiňuje rozdíly mezi státy, které podepsaly prozatímní dohody EPAs a těmi, které ne. Například Mauricius a Fidži (obě země dohody podepsaly) v letech 2007 až 2009 dovezly na trh EU 416 tisíc tun a 197 tisíc tun

²⁰ Z něhož jsou všechny členské státy a území zároveň i státy skupiny ACP.

cukru. Zatímco například z Guyany ve stejném časovém období bylo na trh EU dovezeno 134 tisíc tun cukru, a ta dohodu podepsanou v té době neměla.

Poskytnutí bezcelního a bezkvótního přístupu v rámci EPAs umožnilo rozšíření investic do výroby cukru v rozvinutých zemích vyvážejících jihoafrický cukr (zejména ve Svazijsku a Zimbabwe) (Goodison, 2015). Celkově změny v cukerném protokolu vyvolaly snížení exportů cukru z východní Afriky na společný trh EU. Region, který spíše těžil z reformy byl Karibik (Mashayekhi et. al., 2017). Obecně se ale objevily domněnky, že EU v podstatě donutila země ACP podepsat prozatímní dohody EPAs, aniž by o jejich podmínkách se státy ACP diskutovala. Ve většině zemí ACP se dohody EPAs setkaly s výrazným odporem v důsledku obav o dopady na místní průmysl a zemědělství. Také následující ratifikace prozatímních dohod měla diskutabilní průběh. Dohody EPAs vyžadovaly po zemích ACP otevření svého trhu, jeho liberalizaci. Jenže některé země ACP byly přímo závislé na příjmech z cel a výpadek těchto příjmů znamenal méně prostředků na infrastrukturu a sociální služby (Kwa et. al., 2014).

Aby evropské podniky zpracovávající cukr neutrpěly přílišné ztráty z důvodu nestálosti trhu s cukrem, snažily se diverzifikovat toky příjmů plynoucích ze zpracování cukrové řepy. Úroveň produkce cukru z cukrové řepy v Evropě je přímo závislá na programech zemědělské podpory EU (Goodison, 2015).

Od roku 2009 ztratily tradiční rafinerie surového třtinového cukru v EU výhradní přístup k dovozním licencím. To vyústilo v nárůst „ko-rafinérií“, neboli spojení rafinace surového třtinového cukru s řepným cukrem. Značně to zkomplikovalo postavení tradičních rafinérií, které zpracovávaly surový třtinový cukr ze zemí ACP. Kromě toho byla spousta dodavatelských řetězců cukru vertikálně integrována v rámci podnikových struktur. Příkladem regulačních výzev, které se v tu dobu objevovaly, je vertikální integrace společností ABF a Illovo (Goodison, 2015). Illovo je největším africkým výrobcem cukru se zemědělskými investicemi a továrnami v šesti zemích, kde vyrábí surový a rafinovaný cukr pro místní, regionální, evropský a světový trh z cukrové třtiny dodané vlastními zemědělskými operacemi a nezávislými pěstiteli (Illovo Sugar Africa, 2020). Od roku 2006 Illovo rozsáhle investovalo do rozšíření výrobních a zpracovatelských kapacit cukru, aby co nejvíce využilo výhod preferencí na společném trhu EU. V rámci Evropy ABF se rozšířila nejen ve zpracování surového třtinového cukru ve svých závodech, ale navíc získala další podniky. V souvislosti s tímto se objevily otázky s procesem tvorby cen v rámci

dodavatelského řetězce cukru. Byly zjištěny značné rozdíly v cenách jednotlivých zásilek cukru ze zemí ACP dováženého na trh EU, což vyvolalo otázky týkající se fungování dodavatelských řetězců cukru ACP-EU, jestli nedochází k zneužití dominantního postavení na trhu, kterému se snaží různými prostředky zamezit. Například Spolkový kartelový úřad uložil pokutu třem významným německým cukrovarnickým společnostem za protizákonnou dohodu o cenách a rozdělení trhu (Goodison, 2015).

5.3. Konec kvót na produkci cukru

Od roku 2013 byla zavedena nová dobrovolná vázaná platba producentům cukru v EU v hodnotě 180 milionů eur (Goodison, 2015). Na to reagovaly země ACP, podle nich dotace EU do tamního cukrovarnického průmyslu, zejména v podobě těchto nových vázaných plateb, významně poškozovaly obchodní vyhlídky ACP v Evropě. Navíc v roce 2013 byl poprvé předložen návrh o zrušení kvót EU na domácí cukr, proti kterému se důrazně vyslovili signatáři dohod EPAs a EBA (acp.int, 2017). EU se rozhodla o ukončení kvót na cukr s platností od roku 2017. ACP Sugar Group kritizovala zrušení kvót na cukr, jako potenciální hrozbu pro ekonomiky ACP dodávající cukr (acp.int, 2013)

Od roku 2017 byly zrušeny kvóty a tím i poslední zbytky protekcionismu evropského trhu (Mashayekhi et. al., 2017). Zrušení se týkalo jak výrobních, tak dovozních kvót (Rakotoarisoa a Chang, 2017). Země ACP tedy musely začít čelit konkurenci výrobců s nízkými náklady na výrobu cukru, jako je například Brazílie (Mashayekhi et. al., 2017). Konec kvót znamenal, že už neexistovaly žádné limity na výrobu ani na vývoz, což umožnilo lépe přizpůsobit produkci poptávce na trhu, jak společném evropském, tak světovém. Také s koncem systému kvót nebude vývoz cukru množstevně omezen pravidly WTO, producenti budou moci tedy prozkoumat nové trhy a možnosti (Evropská komise, 2017a). Tím se dostáváme k důležitému dopadu ukončení kvót, předpokládalo se, že vývoz bílého cukru z EU do zemí ACP s nízkými i vysokými příjmy stoupne o 45 %, stejně tak vzroste vývoz EU do jiných regionů až o 51 % (Rakotoarisoa a Chang, 2017).

Předseda subkomise ACP Sugar Dylan Vernon se vyjádřil, že nová politika v oblasti cukru sníží dovoz ze zemí ACP a LDCs (podle odhadů Evropské unie o 25 % a více²¹) a ještě víc naruší cenovou preferenci, která podle něj do té doby hodně přispěla k podpoře socioekonomického rozvoje v těchto zemích (acp.int, 2017). V roce 2015 se země ACP

²¹ Různé zdroje se v těchto odhadech liší.

a LDCs z 60 % podílely na zásobování Evropského trhu s cukrem (zbytek byl ze zemí jako je Brazílie, Kuba, Indie, Austrálie nebo Kolumbie) (ESRA²², 2017). Zároveň se dalo čekat, že EU zvýší produkci a množství cukru, které vyváží na světové trhy (acp.int, 2017) a tím se postupně přiblíží k cíli EU dosáhnout soběstačnosti v cukru (Rakotoarisoa a Chang, 2017). Podle francouzské společnosti Stratégie grains, zabývající se analýzou trhu, se produkce cukru v EU zvýší až o 31 % mezi lety 2016 a 2021 (EPA monitoring²³, 2017). Očekávalo se, že tato ztráta bude stát cukrovarnický průmysl zemí ACP 255 až 298 milionů USD ročně, přičemž nejvíce budou postiženy státy ACP s nižšími příjmy. Z poklesu vývozu na trh EU se zároveň sníží domácí produkce, a to povede ke ztrátě zaměstnanosti. Ve studii se Rakotoarisoa a Chang (2017) domnívali, že v zemích ACP s nízkými příjmy by se práce přerozdělovala do méně produktivních odvětví, jako je například textilní průmysl. Zbytek pracovní síly, kterou by nebyly schopny absorbovat jiná hospodářská odvětví by se tak stala nečinnou. Výsledky jejich studie ukazují, že by v cukrovarech v zemích ACP klesla zaměstnanost nejméně o 3,5 %. Z toho důvodu se předpokládalo, že bude klesat celkový blahobyt v zemích ACP, na druhou stranu se ukazovalo, že EU bude z nového režimu těžit (Rakotoarisoa a Chang, 2017).

Současná ujednání nadále umožňují dovážet cukr na společný trh EU v rámci obchodních preferencí EPAs a EBA. EU ale očekávala, že dovoz na její trh ze zemí s preferenčními dohodami bude dále klesat, kvůli tomu, že se ceny cukru na trhu EU přiblížily světovým cenám. Další změna měla nastat u různých omezení, která byla například na isoglukózu²⁴ (do té doby byla omezena na 0,7 milionu tun), kdy se očekávalo, že její produkce se bude rozšiřovat (Evropská komise, 2017a). Bylo tedy zřejmé, že zrušení produkčních kvót bude mít dopad na zemědělce, továrny, vlády i spotřebitele (Rakotoarisoa a Chang, 2017). ACP Sugar group, zastupující průmysl cukru v zemích ACP a LDCs v roce 2019 přišla s reakcí na zrušení kvót a vyjmenovala dopady jejich zrušení. Průměrná cena cukru v EU klesla na 31,4 centů za kilo, dovoz ze zemí ACP a LDCs se snížil až o třetinu oproti období před zrušením kvót. Navíc nadprodukce cukru v EU vedla k významnému zvýšení produkce a vývozu. Tím, že EU zaujímá tržní podíl na regionálních trzích zemí ACP a LDCs, tak vytlačuje cukr z těchto zemí jak na trhu EU, tak na jiných trzích rozvojových zemí (acp.int, 2019b).

²² European Sugar Refineries Association (pozn. autora).

²³ Jedná se o anonymní stránku, vzniklou za podpory ACT Alliance EU <https://actalliance.eu/about-us/>.

²⁴ Isoglukóza je alternativní sladidlo vyrobené ze škrobu (hlavně z kukuřičného) (Edelsberger, 2016).

5.4. Speciální příklad – Guyana

Podobně jako jsem v kapitole Evropský trh a rozdělení kvót podrobněji rozebrala Velkou Británii, tak za země ACP v této kapitole zaměřím svou analýzu na situaci v Guyaně. Rakotoarisoa a Chang (2017) provedli studii ve třech zemích ACP, kde každá reprezentovala daný region. Afriku (a zároveň i země LDCs) zastupoval ve studii Madagaskar, za Karibik byla zařazena Guyana a za pacifických zemí Fidži. Podíl cukrovarnického průmyslu na ekonomice země je v těchto případech nejvyšší u Guyany. Následující text stručně shrnuje výsledky studie u Guyany. Od roku 2013 začala produkce cukru v Guyaně klesat a tím i jeho podíl na HDP země. Očekávalo se, že po roce 2017 bude klesající příspěvek sektoru cukru ovlivňovat i ostatní odvětví ekonomiky. Kvóta Guyany na vývoz cukru na trh EU činila asi 167 tisíc tun ročně, to představovalo až 80 % z celkového vývozu Guyany. Guyana je navíc jednou ze zemí produkující cukr s vysokými náklady. Většina cukrovarů v této zemi je ve vlastnictví státu a spadá pod společnost GUYSUCO (s dodavatelským vztahem na Tate and Lyle Sugar) (Goodison, 2015). Podíl soukromých zemědělců je malý (v roce 2014 pouze 25 soukromých zemědělců), plochy cukrové třtiny obdělávané na soukromé půdě představují jen asi 11 % z celkové půdy s cukrovou třtinou. Kvůli zrušení kvót se Guyana rozhodla diverzifikovat své příjmy na nové využití cukrové třtiny, například pro energetické využití, z organické produkce cukru nebo z výroby rumu. Vláda si také uvědomila, že zvýšení konkurenceschopnosti v odvětví jim zaručí přežití na trhu, proto připravila plány a strategie na navýšení produkce cukru a zvýšení konkurenceschopnosti výroby. Pro všechny tři výše zmíněné země je novinkou, že budou s EU jednat jako s hlavním konkurentem v produkci cukru (Rakotoarisoa a Chang, 2017).

6. Konec dohody z Cotonou a vyjednávání o novém partnerství

Dohoda o Cotonou měla oficiálně skončit v roce 2020 (konkrétně 29. února 2020), proto oficiální jednání o nástupnické dohodě měla začít nejpozději v roce 2018. K jednání bylo potřeba přidat i Cíle udržitelného rozvoje (SDGs, Sustainable Development Goals), zvláště když více než polovinu zemí ACP tvořily nejchudší státy světa (Virk, 2017). V září roku 2018 začaly v New Yorku politická jednání o nové spolupráci mezi státy ACP a EU. Obě skupiny zemí plánovaly do budoucna užší politickou spolupráci na světové scéně. První kolo jednání, které bylo ukončeno na jaře 2019, se zaměřilo především na společný základ, který stanovil hodnoty a principy, které sblíží EU a země ACP, a označil strategické prioritní oblasti, na nichž hodlají obě strany spolupracovat (acp.int, 2019c). Mezi členskými státy EU panovaly rozbroje o tom, jakým způsobem k nové dohodě přistupovat. Nakonec byl dohodnut kompromis – doba nové dohody bude na 20 let, s případným prodloužením o 5 let a přezkoumáním v polovině období, které by se mělo uskutečnit v roce 2030 po vypršení Agendy pro udržitelný rozvoj. Zástupci ze zemí ACP vyslovily požadavek vyjednat jako jedna skupina. Problém byl v případě Africké unie (AU), kde se rozhodlo o vytvoření nové spolupráce přes kontinentální vztahy AU-EU a také v rámci skupiny ACP (Carbone, 2019). Jednání byla rozdělena do dvou kol, nejprve se měla stanovit obecná část dohody se skupinou ACP jako celkem, poté druhá část s jednotlivými regiony (EU-Afrika, EU-Karibik, EU-Pacifik) (Evropská komise, 2020c). V obecné dohodě bylo zahrnuto šest článků spojených se šesti strategickými prioritami, a to udržitelný a inkluzivní hospodářský rozvoj; lidský a sociální rozvoj; lidská práva, demokracie a správa věcí veřejných; mír a mobilita; životní prostředí a klimatické změny (Carbone, 2019). V plánu bylo uzavřít novou dohodu do léta 2019, aby mohla vstoupit v platnost od března 2020. Původně bylo vše na dobré cestě, ale poté se jednání zadrhla na otázkách týkajících se migrace a hospodářského rozvoje (Carbone, 2019). Z tohoto důvodu musela být nakonec platnost dohody z Cotonou posunuta až do prosince 2020, jednání o nové dohodě tak stále probíhají (Evropská komise, 2020c). Co se EPAs dohod týče, na ty by z právního hlediska neměla mít nová dohoda z Cotonou vliv (Keijzer a Bartels, 2017).

7. Budoucnost produkce cukru a otázka spolupráce po Brexitu

Evropská komise vypracovala zprávu, ve které je obsažen předpokládaný stav zemědělské produkce, tím pádem i produkce cukru, do roku 2030. Předpokládá se, že se produkce cukru na trhu EU stabilizuje na úroveň 18,5 milionu tun. Zároveň se očekává, že se zvýší výnosy (postížené v několika posledních letech nepříznivými klimatickými jevy) a návazně také výroba cukru. Světová produkce cukru se však také zvyšuje a z toho důvodu se předpokládá, že by podíl evropského cukru na světovém trhu mohl klesnout ze současných 10 % na 9 %. Kvůli klesající spotřebě cukru, trendu nahrazování cukru jinými sladidly, nebo i úplné odstranění cukru z jídelníčku obyvatel ze zdravotních důvodů, bude pravděpodobně klesat nutnost dovozu cukru z jiných trhů až na 1,3 milionu tun v roce 2030, na druhou stranu se očekává, že vzroste množství vývozu z EU na světové trhy. Po zrušení kvót v roce 2017 rapidně klesly ceny cukru na společném trhu z důvodu přebytku výroby a intenzivní hospodářské soutěže mezi výrobci cukru v EU. Byly uzavřeny některé továrny, a do roku 2030 se očekává další zavírání například ve Francii. I přes zavírání továren by měla zůstat rafinace cukru ve Francii, Německu a Polsku stabilní, na druhou stranu se očekává velký pokles produkce u Řecka, Itálie a Rumunska (Evropská komise, 2019b). V současné době je v rámci EU Francie největší vývozce cukru, následuje Německo a Belgie (Workman, 2020). ACP Sugar group požadovala, aby EU jednala s cukrem jako s citlivým produktem před ratifikací nových dohod o volném obchodu (FTAs, Free Trade Agreements) se zeměmi třetího světa (ACP Sugar, Brexit and the Market in EU27, 2019)

Poté, co Velká Británie opustila EU 31. ledna 2020, vyvstala otázka, jak bude naloženo s dlouholetou spoluprací Velké Británie a skupinou zemí ACP. Podle ACP Sugar group jde o to, aby Velká Británie uznala roli, kterou cukr hraje v národních ekonomikách států ACP a LDCs a pomoci jim v současné globální ekonomice obstát tím, že jim nabídne přednost před světovým trhem (ACP Sugar, Brexit and the Market in EU27, 2019). V rámci nového obchodního přístupu Velké Británie její vláda vytváří nový sazebník Doložky nejvyšších výhod (MFN, Most Favoured Nation), který má vstoupit v platnost 1. ledna 2021. Ten ale nebude platit pro produkty z nejméně rozvinutých zemí, které benefitují v rámci Systému všeobecných celních preferencí (Department for International Trade, 2020). Dále pak má Velká Británie dohody o volném obchodu podepsané například s obchodním blokem CARIFORUM, se státy Pacifiku a některými státy Afriky (GOV.UK, 2020)

Závěr

První zmínky o dopravě cukru mezi Evropou a neevropskými regiony pochází již ze 14. století. Cukr se postupně stal nejen oblíbenou potravinou Evropanů, ale také strategickou surovinou a předmětem obchodních sporů. V moderní době začala oficiální spolupráce mezi konsolidujícím se společným evropským trhem a mimoevropskými producenty a dovozci cukru v roce 1963, kdy byla podepsána dohoda z Yaoundé. Tato dohoda byla určena především pro bývalé africké kolonie Francie, Itálie, Belgie a Nizozemska. Úprava obchodování s cukrem v podobě tzv. cukerného protokolu, byla připojen k následné dohodě z Lomé, první oficiální spolupráci skupiny Afriky, Karibiku a Tichomoří a tehdejšího Evropského hospodářského společenství. Cukerný protokol dále pokračoval i pod dohodou z Cotonou, podepsanou v roce 2000. Cukerný protokol připojený k dohodě udělil nerekiproční preferenční podmínky vývozu cukru skupině zemí ACP a zavazoval Evropskou unii nakupovat a dovážet za zaručené ceny konkrétní množství třtinového cukru, který pocházel z určitých zemí ACP.

V zemích skupiny ACP se pěstuje cukrová třtina, v zemích EU pak cukrová řepa. Producenti cukrové třtiny mají oproti producentům cukrové řepy komparativní výhody, například větší hektarové výnosy nebo nižší ceny půdy a pracovní síly, řepa je také mnohem náročnější na pěstování a následné zpracování. Produkce cukru přispívá k zaměstnanosti ve venkovských oblastech rozvojových zemí a má přímý i nepřímý dopad na blahobyt milionů lidí po celém světě. Proto je otázka mezinárodního obchodu s cukrem důležitá z pohledu potencionálních dopadů na omezování chudoby a hospodářský růst rozvojových zemí. Řada autorů se domnívá, že prorůstový potenciál nebyl v minulosti z důvodu obchodních bariér ze strany evropských zemí naplněn.

Cukerný protokol byl založen na kvótách, které byly charakteristické nerovnoměrným rozložením jak v rámci Evropy, tak mezi státy ACP. Pouze pět zemí ACP dostávalo téměř většinu kvót. Nerovnoměrně byly kvóty rozděleny i mezi jednotlivými skupinami zemí ACP. Naprostou většinu kvóty dostávaly karibské a pacifické země, v rámci africké skupiny mělo největší podíl kvót pouze Svazijsko. Zajímavé je, že obchody v rámci cukerného protokolu měly sklon upřednostňovat bohatší státy ACP spíše než ty chudší, i přesto, že byl systém cukerného protokolu vnímán jako součást rozvojové politiky EHS/EU. V rámci EU byl trh s cukrem vysoce regulovaný, byla omezena hospodářská soutěž a byl dotován vývoz ‚C cukru‘, který by jinak trh narušil. Koncentrovanost kvót byla

i v rámci trhu EU, kdy na začátku 21. století drželo pět společností více než polovinu produkčních kvót. Právě kvůli této vysoké koncentrovanosti a omezení hospodářské soutěže se odvětví cukru stalo středem pozornosti orgánů pro hospodářskou soutěž.

Na základě analyzované literatury lze konstatovat, že cukerný protokol sám o sobě neměl významnější negativní dopady na země ACP, které v něm byly zahrnuty. Protokol poskytoval zemím ACP, které do něj spadaly zaručenou cenu za cukru, negativní dopady se tedy mohly teoreticky projevit v případě, že by zaručené ceny byly nižší než neregulovaná cena na světovém trhu. To se však nestalo – garantovaná cena byla po většinu let obvykle třikrát až čtyřikrát vyšší než cena na světovém trhu s cukrem. Protokol naopak měl negativní dopady na ty rozvojové země, které nepatřily do skupiny ACP, a to především kvůli velkému množství cukru Evropskou unií vyváženého na světový trh za ceny, kterým nemohli producenti v rozvojových zemích bez finanční podpory svých vlád konkurovat. Negativní dopady na země ACP měly spíše reformy cukerného protokolu, které jsou podrobněji rozebrány v páté kapitole této práce.

V roce 2002 zahájila Brazílie, Austrálie a Thajsko akce proti cukernému protokolu EU. WTO následně rozhodla, že EU výrazně překračuje povolenou úroveň exportu dotovaného cukru. V roce 2006 vešla v platnost reforma Evropské komise, která mimo jiné zahrnovala zrušení produkce ‚C cukru‘ a razantní snížení zaručené ceny za cukr. I po reformě byl dále cukr pod speciálním zacházením, ale už tehdy skupina zemí ACP kritizovala EU za to, že jim nebyla poskytnuta kompenzace za pokles příjmů, některé země v důsledku toho ukončily produkci cukru. Země s největšími kvótami utrpěly nejvyšší ztráty, jejich trh byl nekonkurenceschopný a vysoce závislý na preferenčních cenách. I na evropské producenty měla první reforma dopad, a to v podobě zavírání závodů na výrobu cukru z cukrové řepy.

Po první reformě vydala EU prohlášení o ukončení cukerného protokolu s účinností od roku 2009. Nově měl obchod probíhat pod dohodami o hospodářském partnerství (EPAs). V rámci dohod EPAs měly nově svoje trhy otevřít i země ACP. V některých zemích ACP se podepsání dohody EPAs setkalo s velkým odporem v důsledku obav z dopadů na místní průmysl a zemědělství. Po zrušení cukerného protokolu se ztížilo předvídaní příjmů pro země ACP a zvýšilo se riziko výkyvů cen pro pěstitele cukrové třtiny. Následky byly takové, že řada méně konkurenceschopných producentů cukru v zemích ACP odstoupila od vývozu na trh EU, zatímco více konkurenceschopní producenti svůj vývoz

na společný trh rozšířili. Celkově ale změny vyvolaly snížení exportů cukru z východní Afriky na trh EU. Region, který spíše z reforem těžil, byl Karibik.

Další ránou pro země ACP bylo zrušení výrobních a dovozních kvót v roce 2017. Země ACP musely nově čelit konkurenci výrobců s nízkými náklady na výrobu cukru z cukrové třtiny (jako je Brazílie) a dalšímu rapidnímu snížení cen za cukr. Očekávalo se snížení domácí produkce a tím pádem i ztráta řady pracovních míst. Navíc se zrušením kvót mohli producenti cukru v EU začít uplatňovat svou produkci na nových trzích. EU postupně konsoliduje svůj tržní podíl na neevropském trhu zemí, a snižuje tak podíl cukru ze zemí ACP a LDCs na trzích rozvojových zemí. Některé země se snažily zabránit negativním dopadům zrušení kvót, například vláda Guyany se rozhodla připravit plány na zvýšení konkurenceschopnosti a produkce cukru.

Poslední části práce se zabývají pokračováním po konci dohody z Cotonou, budoucnosti s cukrem a otázkou Brexitu. Dohoda z Cotonou by měla skončit na konci roku 2020, ovšem jednání o podobně nové dohody je provázáno neshodami. Co se týče budoucnosti cukru, tak v rámci EU se očekává další zavírání méně konkurenceschopných provozů na výrobu cukru, u některých zemí se očekává velký pokles produkce. Velká Británie se po odchodu z EU snaží zachovat dlouholetou spolupráci s anglofonními členy skupiny ACP. S některými státy této skupiny má podepsané dohody o volném obchodu. Otázkou je, jak bude spolupráce zachována do budoucna a jestli nová dohoda a nové podmínky nebudou mít nějaké negativní dopady na rozvojové země skupiny ACP.

Seznam použitých zdrojů

1. ACKRILL, Robert a Adrian KAY, 2011. Multiple streams in EU policy-making: The case of the 2005 sugar reform. *Journal of European Public Policy*. 18(1), 72–89.
2. ACP Sugar, Brexit and the Market in EU27, 2019. *Acpsugarbrexit.com* [online] [cit. 2019-10-18].
Dostupné z: <https://www.acpsugarbrexit.com/>
3. ACP.INT, 2013. ACP ministers for sugar tackle next steps after EU CAP reforms: ACP ministers for sugar tackle next steps after EU CAP reforms. *acp.int*. [online] [cit. 2020-02-03].
Dostupné z: <http://www.acp.int/content/acp-ministers-sugar-tackle-next-steps-after-eu-cap-reforms>
4. ACP.INT, 2017. EU sugar reform costs ACP and LDC sugar industries dearly. *acp.int*. [online] [cit. 2020-02-03].
Dostupné z: <http://www.acp.int/content/eu-sugar-reform-costs-acp-and-ldc-sugar-industries-dearly>
5. ACP.INT, 2019a. Secretariat ACP, *acp.int* [online] [cit. 2019-10-17]. Dostupné z: <http://www.acp.int/content/secretariat-acp>
6. ACP.INT, 2019b. ACP and LDC sugar industries call for a level playing field for all stakeholders. *acp.int*. [online] [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <http://www.acp.int/content/acp-and-ldc-sugar-industries-call-level-playing-field-all-stakeholders>
7. ACP.INT, 2019c. New Africa-Caribbean-Pacific / European Union Partnership: Chief negotiators agree on economic priorities for future agreement. *acp.int*. [online] [cit. 2020-02-03].
Dostupné z: <http://www.acp.int/content/new-africa-caribbean-pacific-european-union-partnership-chief-negotiators-agree-economic-pr-0>
8. ADENÄUER, Marcel, Torbjörn JANSSON a Helena JOHANSSON, 2007. Effects of the EU Sugar Reform on Developing Countries. In: Yves BOURDET, Joakim GULLSTRAND a Karin OLOFSDOTTER, ed. *The European Union and Developing Countries*. Cheltenham: *Edward Elgar Publishing*, s. 139–159. ISBN 978-1-84542-246-2.

9. AKOKPARI, John, 2017. The EU and Africa: The Political Economy of an Asymmetrical Partnership. In: Annita MONTOUTE a Kudrat VIRK, 2017. The ACP Group and the EU Development Partnership. Londýn: *Palgrave MacMillan*. ISBN 9783319454917. s. 55–78.
10. ARTS, Karin, Mirjam VAN REISEN, Bernard BERENDSEN, Hans OPSCHOOR, Koos RICHELLE, Niek VAN ZUTPHEN a Pim DE KEIZER, 2015. ACP-EU Cooperation after 2020: Towards a New Partnership? *Advisory Council on International Affairs* [online].
Dostupné z: <https://repub.eur.nl/pub/79390>
11. BAAR, Vladimír, 2006. Vnější vztahy Evropské unie: geoeconomické a geopolitické aspekty jejich makroregionální diferenciaci. Ostrava: *Ostravská univerzita*. ISBN 80-7368-142-0.
12. BENEŠOVÁ, Irena, Helena ŘEZBOVÁ, Luboš SMUTKA, Karel TOMŠÍK a Adriana LAPUTKOVÁ, 2015. European Sugar Market – Impact of Quota System. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 63(6), 1825–1838.
13. BOSSUYT, Jean, Niels KEIJZER, Alfonso MEDINILLA a Marc De TOLLENAERE, 2016. The Future of ACP-EU Relations: A Political Economy Analysis. *European Centre for Development Policy Management* [online].
Dostupné z: <http://ecdpm.org/publications/ecdpm-future-acp-eu-political-economy/>
14. CARBONE, Maurizio, 2019. The Calm after the Storm: Plurilateral Challenges to the Post-2020 EU–ACP Partnership. *Journal of Common Market Studies*. 57, 141–151.
15. DEPARTMENT FOR INTERNATIONAL TRADE, 2020. Approach to MFN Tariff Policy: Designing the UK Global Tariff for 1st January 2021 [online].
Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/864438/Approach_to_MFN_Tariff_Policy.pdf
16. EDELSBERGER, Tomáš, 2016. Isoglukóza. Cukrovka.cz [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.cukrovka.cz/isoglukoza>
17. EPA MONITORING, 2017. Multiple challenges pending for ACP sugar exporters. *EPA monitoring* [online]. [cit. 2020-03-01].
Dostupné z: <https://epamonitoring.net/multiple-challenges-pending-for-acp-sugar-exporters/>

18. ESRA, 2017. EU Trade Policy – The Last Chance to Fix The Crisis in our Cane Sugar Refining Sector. *European Sugar Refineries Association* [online].
Dostupné z: http://www.sugarrefineries.eu/fileadmin/filestore/Position_Papers/ESRA_Study_Dec17.pdf
19. EU TRADE, 2010. Economic Partnership Agreements (EPAs) New ACP-EU Trade Partnerships [online].
Dostupné z: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/zimbabwe/documents/eu_zimbabwe/epa_fact_sheet_infopack_2_en.pdf
20. EUROSTAT, 2018. Archive: Small and large farms in the EU – statistics from the farm structure survey. *Eurostat* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Small_and_large_farms_in_the_EU_-_statistics_from_the_farm_structure_survey&oldid=406560
21. EVROPSKÁ KOMISE, 2005. EU radically reforms its sugar sector to give producers long-term competitive future [online]. [cit. 2020-02-16].
Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/1473&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
22. EVROPSKÁ KOMISE, 2017a. The end of the sugar production quotas in the EU. *Ec.europa.eu* [online] [cit. 2020-02-23].
Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_17_3488
23. EVROPSKÁ KOMISE, 2017b. Putting partnership into practice – Economic partnership agreements (EPAs) between the EU and African, Caribbean and Pacific (ACP) countries [online].
Dostupné z: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/october/tradoc_156340.pdf
24. EVROPSKÁ KOMISE, 2019a. The Countries of Africa, the Caribbean and the Pacific (ACP), *ec.europa.eu* [online] [cit. 2019-10-08].
Dostupné z: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/calculation-customs-duties/rules-origin/general-aspects-preferential-origin/arrangements-list/countries-africa-caribbean-pacific-acp_en
25. EVROPSKÁ KOMISE, 2019b. EU Agricultural Outlook For Markets and Income 2019-2030 [online]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/facts-and-figures/markets/outlook/medium-term_en

26. EVROPSKÁ KOMISE, 2020a. Overview of Economic Partnership Agreements [online]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144912.pdf
27. EVROPSKÁ KOMISE, 2020b. Generalised Scheme of Preferences (GSP), *ec.europa.eu* [online]. [cit. 2020-03-01].
Dostupné z: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/>
28. EVROPSKÁ KOMISE, 2020c. Questions and answers: Future ACP-EU Partnership. *ec.europa.eu* [online]. [cit. 2020-03-11].
Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_257
29. FINANCIAL TIMES, 2018. A British illusion of Commonwealth trade after Brexit. *Financial Times* [online] [cit. 2020-01-20].
Dostupné z: <https://www.ft.com/content/2761fc62-42eb-11e8-93cf-67ac3a6482fd>
30. GARCIA-DURAN, Patricia a Elisa CASANOVA, 2009. After the Sugar Protocol [online] [cit. 2019-11-08]. *Trade Negotiations Insights*
Dostupné z: <https://www.ictsd.org/bridges-news/trade-negotiations-insights/news/after-the-sugar-protocol>
31. GIRVAN, Norman a Annita MONTOUTE, 2017. The EU and the Caribbean: The Necessity of Unity. In: Annita MONTOUTE a Kudrat VIRK, 2017. The ACP Group and the EU Development Partnership. Londýn: *Palgrave MacMillan*. ISBN 9783319454917. s.79–110.
32. GODFREY, Claire, 2006. Unequal Partners: How EU–ACP Economic Partnership Agreements (EPAs) could harm the development prospects of many of the world’s poorest countries. *Oxfam International*.
Dostupné z: <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/115057/bn-unequal-partners-epas-270906-en.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
33. GONZALES, Anthony Peter, 2017. The Caribbean-EU Economic Partnership Agreement: A Caribbean Perspective. In: Annita MONTOUTE a Kudrat VIRK, 2017. The ACP Group and the EU Development Partnership. Londýn: *Palgrave MacMillan*. ISBN 9783319454917. s.181–210.
34. GOODISON, Paul, 2015. The Impact of EU Sugar Reforms on Traditional African Caribbean and Pacific Sugar Exporters. *Initiativer for Handel og Udvikling* [online] [cit. 2019-11-12].

Dostupné z:

https://www.ihu.dk/media/cms_page_media/47/EU_Sugar_Reforms.pdf

35. GOTOR, Elisabetta, 2009. The Reform of the EU Sugar Trade Preferences toward Developing Countries in Light of the Economic Partnership Agreements. *The Estey Centre Journal of International Law and Trade Policy*. 10(2), 15–29.
36. GOV.UK, 2020. Existing UK trade agreements with non-EU countries. *gov.uk* [online]. [cit. 2020-03-12].
Dostupné z: <https://www.gov.uk/guidance/uk-trade-agreements-with-non-eu-countries>
37. HERMANN, Roland a Dietmar WEISS, 1995. A Welfare Analysis of the EC-ACP Sugar Protocol. *The Journal of Development Studies*. 21(6), 918–941.
38. CHAPLIN, Hannah a Alan MATTHEWS, 2005. Coping with the Fallout for Preference-Receiving Countries from EU Sugar Reform. *Institute for International Integration Studies* [online]
Dostupné z: <https://core.ac.uk/reader/7033005>
39. ILLOVO SUGAR AFRICA, 2020. Group Overview, *Illovosugarafica.com* [online]. [cit. 2020-03-02].
Dostupné z: <https://www.illovosugarafica.com/About-Us/Group-Overview>
40. JELÍNEK, Petr, Jan V. KROUŽEK a Martin NÁPRSTEK, 2003. Rozvojová politika Evropské unie. Praha: *Ústav mezinárodních vztahů*. ISBN 8086506339.
41. KEIJZER, Niels a Lorand BARTELS, 2017. Assessing the legal and political implications of the post-Cotonou negotiations for the Economic Partnership Agreements. *German Development Institute* [online].
Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10419/199494>
42. KOCH, Thomas, 1989. The sugar protocol: an appraisal. *Intereconomics*. 24(6), 293–297.
43. KWA, Aileen, Peter LUNENBORG a Wase MUSONGE, 2014. African, Caribbean and Pacific (ACP) countries' position on Economic Partnership Agreements (EPAs). *Evropský parlament, Directorate-General for External Policies* [online].
Dostupné z:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/433843/EXPO-DEVE_ET\(2014\)433843_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/433843/EXPO-DEVE_ET(2014)433843_EN.pdf)

44. LAFORCE, Vanessa Constant, 2013. A comparison between the Cotonou Agreement and the EU Generalized System of Preferences: The case of sugar. *Journal of International Trade Law and Policy*. 12(1), 42–67.
45. MASHAYEKHI, Mina, David VANZETTI, Taisuke ITO a Luisa RODRIGUEZ, 2017. African, Caribbean and Pacific Group of States' Agricultural Trade and The World Trade Organization Negotiations. *UNCTAD*. [online].
Dostupné z: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctncd2015d6_en.pdf
46. MATTHEWS, Alan, 2008. The European Union's common agricultural policy and developing countries: the struggle for coherence. *Journal of European Integration*. 30(3), 381–399.
47. MATTHIAS, Busse a Jerosh FRANZISKA, 2006. Reform of the EU sugar market. *Intereconomics*. 41(2), 104–107.
48. MILNER, Chris, Wyn MORGAN a Evious ZGOVU, 2004. Would all ACP sugar protocol exporters lose from sugar liberalisation? *European Journal of Development Research*.
49. OECD, 2007. Sugar Policy Reform in the European Union and in World Sugar Markets, *OECD Publishing*, Paris. ISBN: 9789264040212.
Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/9789264040212-en>.
50. OXFAM INTERNATIONAL, 2004. An end to EU sugar dumping? Implications of the interim WTO panel ruling in the dispute against EU sugar policies brought by Brazil, Thailand, and Australia. Oxfam Briefing Note. *Oxfam International*.
Dostupné z: <https://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/an-end-to-eu-sugar-dumping-implications-of-the-wto-panel-ruling-in-the-dispute-114082>
51. RADA EVROPSKÉ UNIE, 2007. Council Decision to denounce the ACP Sugar Protocol [online]. 2007. Dostupné z:
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/96172.pdf
52. RAKOTOARISOA, Manitra A. a Kaison CHANG, 2017. The sugar sub-sector in African-CaribbeanPacific (ACP) countries in the post-2017 era. Rome: *Food and Agriculture Organization* [online].
Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-i5860e.pdf>
53. RICHARDSON, Ben, 2009. Restructuring the eu-acp sugar regime: Out of the strong there came forth sweetness. *Review of International Political Economy*. 16(4), 673–697.

54. SELEKA, Tebogo B a Thula S DLAMINI, 2019. Competitiveness of ACP Sugar Exporters in the Global Market. *The International Trade Journal* [online]. ISSN 0885-3908.
Dostupné z: doi:10.1080/08853908.2019.1691091
55. SYROVÁTKA, Miroslav a Jaromír HARMÁČEK, 2014. Klasifikace rozvojových zemí. In: Pavel NOVÁČEK, ed. *Rozvojová studia – vybrané kapitoly*. Olomouc: *Univerzita Palackého v Olomouci*, 2014. s. 45–66.
56. SZIF, 2019. Společná organizace trhů. *SZIF* [online] [cit. 2020-01-28].
Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/spolecna-organizace-trhu>
57. TAVOLA, Kaliopate, 2017. The EU and the Pacific: A Tale of Unfulfilled Expectations. In: Annita MONTOUTE a Kudrat VIRK, 2017. *The ACP Group and the EU Development Partnership*. Londýn: *Palgrave MacMillan*. ISBN 9783319454917. s.111–132.
58. VANDENHOLE, Wouter, 2007. Third state obligations under the ICESCR: A case study of EU sugar policy. *Nordic Journal of International Law*. 76(1), 73–100.
59. VIRK, Kudrat, 2017. The ACP, the EU, and the BRICS: Opportunities on the Horizon or Just a Mirage? In: Annita MONTOUTE a Kudrat VIRK, 2017. *The ACP Group and the EU Development Partnership*. Londýn: *Palgrave MacMillan*. ISBN 9783319454917. s.317–340.
60. WARD, Neil, Peter JACKSON, Polly RUSSELL a Katy WILKINSON, 2008. Productivism, post-productivism and European agricultural reform: The case of sugar. *Sociologia Ruralis* 48(2), 118–132.
61. WATKINS, Kevin, 2004. Dumping on the World: How EU sugar policies hurt poor countries. Oxfam Briefing Paper 61.
Dostupné z: <https://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/dumping-on-the-world-how-eu-sugar-policies-hurt-poor-countries-114470>
62. WILKINSON, Bert, 2007. Major sugar battle between EU and ACP. *The New York Amsterdam News*. Vol. 98 Issue 30. [online]
63. WORKMAN, Daniel, 2020. Sugar Exports by Country. *Worldstopexports.com* [online]. [cit. 2020-02-28].
Dostupné z: <http://www.worldstopexports.com/sugar-exports-country/>
64. ZAMFIR, Ionel, 2018. An overview of the EU-ACP countries' economic partnership agreements – Building a new trade relationship. *European Parliament* [online].

Dostupné z:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625102/EPRS_BRI\(2018\)625102_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625102/EPRS_BRI(2018)625102_EN.pdf)